KADER ABDOLAH

Karga

hititap

© HİTKİTAP

Kader Abdolah
Karga
De Kraai
Türkçesi: Mürset Topçu

Editör: Nihal Ünver

ISBN 978-9944-198-43-1
Mayıs 2014, İstanbul

Bu kitabın yayın hakları Kalem Ajans aracılığıyla De Geus'tan alınmıştır.
© Kader Abdolah, 2011
Bu kitap, Hollanda Edebiyat Kurumu'nun (Het Nederlands Letterenfonds) desteğiyle yayınlanmıştır.
Yayıncının yazılı izni olmadan herhangi bir alıntı yapılamaz

Yazar Fotoğrafı: Merlijn Doomernik

Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni: Ebru Öner

Kayhan Matbaacılık
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı-İstanbul
Tel: 0212 612 31 85 - 576 00 66
Sertifika No: 12156

Merkez
Fener Kalamış Cad. No: 93/7
34726 Kadıköy-İstanbul
Tel: 0216 449 98 05 pbx Faks: 0216 348 00 69
hitkitap@hitkitap.com www.hitkitap.com
Sertifika No: 10540

Dağıtım
Alemdar Mah. Çatalçeşme Sok.
No:25 Çatalçeşme Han Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0212 513 81 57 Faks: 0212 511 62 52
İnternet Satış: www.kuraldisi.net

Karga

I. Dükkân

Okur!

Kahve simsarıyım ben ve Lauriergracht 37'de oturuyorum. Kahve pazarlamak hiç aklımda olmayan bir işti, ne var ki hayat böyle belirledi.

Geçmişte Pers İmparatorluğu diye bilinen, eski kralların, altının, uçan halıların, dünya güzeli kadınların ve Zerdüşt'ün vatanından geliyorum.

Memleketteyken gözüm yazarlıktaydı; maalesef Hollanda'da kalemiyle kuru ekmek bile kazanamıyor insan. Kahve simsarlığım bu yüzden. Seyahatte değilsem, evimin altındaki küçük dükkânda kahve satarım.

Akşamları işten sonra kendimi yazıya veririm. O zaman, eşimin hoşnutsuzluğuna rağmen, bütün geceyi çatıdaki odamda geçiririm.

Elinize tutuşturulan bu kitabın yazarı olduğumu itiraf ediyorum; ama ismim takma. Kahve simsarı ile yazarı, bu şekilde birbirinden ayırmaya çalıştım.

Kendime bu adı seçtiğimden beri, gerçeklerle gerçek olmayanları birbirinden ayırt edemez oldum yazılarımda.

Bazen doğruluğundan kuşkulandığım şeyler anlatıyorum; ne gariptir ki gerçeklerden daha inandırıcı oluyor bunlar.

Galiba vatanımı terk etmiş olmamdan kaynaklanıyor bu. Yurduna dönmesi kesinlikle yasaklanmış biri, hayaller alemine kaptırıyor kendini.

Temelde bu gerçekten yola çıkarak başladım elinizdeki kitaba.

Neler yaşadığımı ve nasıl Lauriergracht 37'ye düştüğümü anlatacağım size.

Şimdilik vedalaşmam lazım; fuara gideceğim. Birazdan okumaya başlamanızı isteyeceğim sizden.

2. Portre

Babam çok özel bir insandı, marangozluk yapardı.

Doğru dürüst okuyamazdı; yine de iş çantasında hep aynı kitabı taşırdı.

Aslında bir sanatçıydı babam; lakin mahallemizde bu sözcüğü tanıyan yoktu. Akşamları bir kara kalemle büyük parşömenlere resimler çizerdi. Daha çok tarihte tanınmış kişilerin, büyük şairlerin, yazarların ve kralların portrelerini yapardı. Bu portreleri evimizin duvarlarına asardı. Babamı resim yaparken görenler yalnızca annem, kızkardeşlerim ve bendik; fakat biz hiçbir şey söylemezdik. Atölyesinde yaptığı kapılar, dolaplar, pencereler hakkında da bir şey söylemezdik. O, bizim marangozluk yapan ve resim çizen babamızdı işte.

Bir akşam sıradışı bir resimle şaşırttı beni. Şah'ın tıpatıp aynısı bir portresini yapmıştı. Resmi öyle beğenmiştim ki, resim öğretmenime göstermek için alıp okula götürdüm. Ertesi ay bizim naçizane şehir gazetesinde, Şah'ın bu portresiyle babamın bir fotoğrafı yan yana basıldı.

Babamın sanatçı olarak kariyerinde ulaştığı en yüksek nokta olacaktı bu.

Canım babam, kendisini atölyesinde ziyaret etmemi yasaklamıştı bana. "Tahtanın kokusuna alışırsın; marangoz olmanı istemiyorum," diyordu.

Oysa ben babamın dükkânından çok, yanındaki yaşlı dokumacıya gitmek istiyordum. Dokumacının küçük bir radyosu vardı. Gidip yanına oturuyordum. O dokurken ona rengârenk yünler uzatıyor ve radyo dinliyordum.

Bizim orada erkeklerin hepsi marangoz, bakkal, duvarcı, fırıncı, dokumacı veya berber gibi sıradan bir meslek

sahibiydi. Babam "Burada herkes bedenen çalışıyor olabilir; fakat senin dedenin babası büyük bir şairdi. Sen de öyle biri olmaya çalışmalısın," diyordu.

Yatağımın başucuna büyük dedemizin siyah-beyaz bir portresini asmıştı ve ninni yerine, onun şiirlerini okuyordu bize yumuşak bir sesle.

Babam, büyük dedemizin ruhunun, eski evimizin köşesinden yayılan bir ışık gibi parıldamasını sağlıyordu bu şekilde.

Sonradan, yaklaşık on beş yaşlarında bir çocukken, ben de aynı başucumdaki o adam gibi Farslı bir yazar olmak istiyordum. Ama büyüdükçe ve giderek daha çok okudukça, günün birinde okumaya değer bir şeyler yazmamın imkânsız olduğunu anladım ve hevesimi kaybettim.

Karım beni çağırıyor, noktalamam gerek. Hikâyenin devamını yarın akşam dükkânı kapattıktan sonra anlatırım.

3. Tasvir gücü

Şehrimiz küçüktü, yine de Farslı büyük ustalara ait yüzlerce cilt kitap barındıran büyük bir kütüphanemiz vardı. Kahverengi, siyah, koyu yeşil ciltlenmiş dizi dizi eski kitap; Fars dili ve edebiyatına şekil veren Hafız, Sadi, Rumi, Ömer Hayyam, Attar, Firdevsi ve sayısız diğer unutulmaz isim.

Elimde bu klasikler olmayınca, bildik deresinden çıkartılmış bir balığa dönüyorum ben.

Bazen fuardayken, sanki transa girmiş gibi Farsça şiirler okurken yakalıyorum kendimi. O zaman Hollandalı kahve simsarları birbirlerini dürterek, "Bak, Farslı yine Kur'an'ından ayetlere başladı," diyorlar.

Bizim ailede, Tahran'da oturan ve film dünyasında çalışan genç bir amcamız vardı. Şehrimizde daha sinemanın içini gören yokken, Celal Amca bir Amerikalının açtığı sinemada görevliydi.

Celal bir akşam şehir kütüphanesinde yakaladı beni.

"Kımıldama, öyle dur o dolapların arasında," diyerek birkaç fotoğraf çekti.

"Anlat, kafana takılan ne?" dedi sonra.

Kucakladım, öptüm onu. Eve giderken içimi döktüm: "Onca kitabı görünce cesaretim kalmıyor. Üstadlar hepsini yazmış bile, bana yazacak şey bırakmamışlar. Ne yazarsam yazayım onların gölgesinde kalacağım."

Celal Amca yaşamı seven biriydi, şöyle dedi: "Aman delikanlı, ille de yazar olmak zorunda değilsin, yapacak daha çok şey var hayatta."

"Tek isteğim bu," diye yanıtladım onu.

"O zaman sana bir akıl vereyim," dedi yumuşak bir sesle. "Dinle. Fars klasiklerinin hemen hemen hepsini okudum ben. Eski üstadların hepsi, Allah insanı yaratırken, ona kendinden bir şey verdiğini söylerler. O, en üstün özelliklerinden birini verdi insana, yani tasvir gücünü. Ancak bu yalnızca erdemli insanların erebileceği bir sırdır. Yani delikanlı, sen de tasvir et bir şey ve gerçekleştirmeye çalış onu. Allah da aynısını yaptı. Bir insan düşündü, insanı yarattı. Bir güneş düşündü, Güneş'i yarattı. Sır budur."

"Peki, ben ne düşüneceğim," diye sordum.

"İlk kitabının ilk örneğini eline aldığını ve mutluluktan yüzünü sayfalara gömüp kokusunu içine çektiğini, canlandır gözünün önünde. Anlıyor musun ne demek istediğimi?"

"Evet, yani hayır, yani tam değil."

"Muhammed'e, yani peygambere bak örneğin. Okuması yazması yoktu; lakin hayalinde büyük bir kitap vardı. Kendisi yazamıyordu, onun için sokaktan geçenleri durdurup anlattı, kitabını anlattı. Sonuçta tek kelime yazamazken, büyük bir kitap yarattı. Başkaları yazdı onun adına."

Güldüm: "Amca, neler söylüyorsunuz böyle?" dedim.

"Aşkta da böyledir; yalnız bunu babana söyleme sakın. Ben güzel kadınları seviyorum ve istediğim her kadını elde edebiliyorum," dedi.

"Amca, doğru değil böyle şeyler anlatmanız."

O "dinle," dedi ciddiyetle. "İlkin onları nasıl ve nerede elde etmek istediğini bileceksin. Her şey önce burada gerçekleşmeli," derken, parmağıyla kafama tıklıyordu.

Eve varmak üzereyken bu kez fısıldadı: "Unutma, kafanda!"

Leyla, sokağımızın en güzel kızıydı. Hep onu düşünüyordum.

Bizim oralar, sonbaharda kadınların topladığı, sulu mor üzümleriyle meşhurdu. Evde şerbet, şurup yaparlardı bu üzümlerden.

Mor üzümlerin şehrinde ben Leyla'ya aşıktım. Haberleşiyorduk; ama buluşmamız imkânsız gibiydi. Kadınlar evlerinin dışında bir çadorla dolaşıyor, kendilerini yabancı erkeklere göstermiyorlardı. Leyla'yla evimizin yanındaki camide randevulaşıyorduk sık sık. Oradan, karanlık ve uzun bir koridordan art arda yürüyerek, ibadet bölümüne geçiyorduk. Leyla benim birkaç metre önümde yürürken, ben onu gözden kaçırmamaya çalışıyordum.

Günün birinde, koridorda başka kimse yokken, Leyla bir elma verdi bana. Bir an için ne yapacağımı bilemedim, burnuma götürüp kokladım ben de. Leyla gülümsedi, ibadet bölümüne girdi.

Bizim yurdumuzda insanlar her perşembe toplu olarak mezarlıkları ziyarete giderler. Orada kabirleri silip temizler, bir halı serer, ortaya çay ve hurma koyar, sonra gidip ölenin yanına uzanırlar. Perşembe akşamlarını gençler çok severdi; çünkü herkes kalabalıktan yararlanarak gizlice buluşabiliyordu.

Leyla'yla ikimiz, bu Perşembe akşamlarından birinde, ölülerimizi arkamızda bıraktık; o önden yürüyor, ben onu izliyordum. Ellerimiz kazara birbirine dokundu. Leyla'nın nereye gittiğini bilmiyordum, belki de hiçbir yere. Mezarlıkta mutlu dolaşıyorduk, ta ki Ermiş Salih'in, yalnızca kadınların girebildiği küçük yatırına varana dek. Leyla ayakkabılarını çıkarıp kapının önünde bıraktı, içeri girdi ve perdenin ardında kayboldu. Perdeyi hafifçe araladım. Leyla oradaydı, gizlice kendisine baktığımı fark etmemiş gibi davranıyordu. Kara çadorunu çıkarıp yere bıraktı; sonra başörtüsünü çözdü. İlk kez görüyordum saçlarını, altın kolyesini, küpelerini, koyu yeşil bluzunu.

Leyla nihayet dışarı çıktığında, bir an için elini tutmak geçti içimden. Ama orada yatan ermişin gözleri önünde, ayıp olurdu bu.

Celal Amcanın tavsiyesine uydum. Tasvirimde, Leyla'nın ayaklarını nasıl yıkadığını, eteklerinin ucunu toplayarak nasıl üzüm dolu bir tekneye adım attığını görmeye başladım.

Harekete geçme zamanıydı.

Bir hırsız gibi çatılar üzerinde sürünmek doğru değildi; ancak amcamın verdiği fikirler, evde aldığım terbiyenin her türlüsüne ağır basıyordu. Babamın şerefini hiçe saydım ve yavaşça merdivenleri tırmanarak, caminin çatısına kayıverdim.

Büyük tekne, bahçelerindeki tek ağacın gölgesinde, toplanmış üzümlerin yanındaydı. Çatıya uzanmış, bekliyordum. Annesi taraçada göründü, sonra gözden kayboldu. Ben bekliyordum. Ablası geldi, üzümleri tekneye döktü. Bekliyordum. Teknenin yanına bir karga kondu, üzümleri gagalamaya başladı.

"Defol," dedi bir kız sesi, biri kuşa bir terlik fırlattı.

Leyla'ydı bu! Tasvirim gerçekleşecek miydi? Nefesimi tuttum. Leyla taraçanın basamaklarından indi, tekneye yürüdü. Ayaklarını yıkadı, iki eliyle eteklerinin ucunu topladı ve bir dansöz edasıyla tekneye girdi.

Tam o anda çatıda caminin müezzini belirdi ve ezana başladı. Kutsal ay Ramazan'ın başladığını bildiriyordu. Bu kutsal ayda melekler, insanları gözetlemek için dünyaya çok yaklaşır ve Allah, göğün yedinci katındaki pencerenin önünde yerini alarak, yarattıklarını seyrederdi gururla.

Allah beni gözetliyor, Leyla'ya bakıyordu. Gözlerimi kapadım.

Şarkta bilge bir atasözü vardır: Allah bir kapıyı kapatırsa bir diğerini açar.

Oruç ayında müezzinler, gün doğmadan karınlarını doyursunlar diye insanları uyandırırlardı.

O zaman yemek kokuları bütün evi sarar, çay hazır olur, babam durmadan kutsal ayetler okur, mutfaktan tencere sesleri, çatılardan horozlar duyulurdu.

Ramazan ortalarında annesi vefat edince, köyüne dönmek zorunda kaldı müezzin.

Caminin kapıcısı, onun yerine bakacak birini arıyordu. Hemen yardımcı olabileceğimi bildirdim.

"Çok güzel. Çatıya çıkacak, böylece Allah'a daha bir yaklaşmış olacaksın. Yaptıkların görülecek delikanlı, ödüllendirileceksin," dediler.

Heyecandan bütün gece gözümü kırpmadım. Uyuyup kalmaktan, uyandığımda Güneş'in şehrin üzerinde çoktan yükselmiş olmasından korkuyordum.

O an geldiğinde, merdivenleri tırmandım, yönümü Leyla'nın yatak odasına dönerek okumaya başladım:

Hayye alel selah
Hayye alel selah
Hayye ala gair al-mal
Uyanın
Ey ahali, uyan
İbadet için
Sevap için,
Mutluluk için,
Allah büyüktür.

'Hayye alel selah' diye bağırmaya başladığım gibi Leyla'nın odasının ışığı yanmış, gölgesi perdeye yansır olmuştu. Leyla perdeyi araladı, üstünde pijamasıyla yarı uykulu, pencerenin önünde durdu. Sadece bir an. Bana bakmadı, Ramazan ayında bu günahtı çünkü. Allah onu gözetliyordu. Bu yüzden yine yatağına döndü ve o müthiş bacaklarını yorganının dışında bıraktı. "Neden öyle çok bağırıyorsun oğlum, melekleri korkutacaksın," dedi babam ertesi gece.

Yine de sürüp gitti bu ritüel; ne var ki bitmesine birkaç gün kala, Leyla'nın odasında ışıklar yanmaz oldu. Ne kadar bağırsam da perdeleri kımıldamıyordu.

Leyla ortalıkta görünmez olmuştu. Ne sokağımızda ne de camide.

O dönemler çok meşguldüm Allah'la. Varlığına ilişkin kuşkularım giderek büyüyordu. Leyla'yı yeniden görme umu-

dum pek kalmayınca, Allah'a meydan okumaya başladım. Günlüğüme şunları yazdım: "Allah! Eğer varsan, Leyla'yı ne çok özlediğimi biliyorsunuz. Sizden basit bir dileğim var: Leyla'yı görmek istiyorum. Bugün Pazar, saatler öğleden sonra bire on kaldığını gösteriyor. Saat tam birde Leyla'nın evine gideceğim. Allah'ım, saat birde bir anlığına da olsa Leyla görünsün kapıda. Gelirse varsınız. Gelmezse yoksunuz."

Üstümü değiştirdim, yeni pabuçlarımı giydim, saçlarımı taradım ve Leyla'nın evine yollandım. Saat bire üç kala oldu, sonra bire iki kala, bire bir kala, bir, biri bir geçe, biri iki geçe, biri üç, dört, beş, altı, yedi geçe. Leyla gelmedi.

Allah hayatımdan çıktı. Leyla'yı istiyorsam, kendi gücüme güvenecektim. Kapılarını çaldım, cevap veren olmadı. Daha ısrarlı çaldım, ayak sesleri çalındı kulağıma. Leyla'nın babası açtı. Bana sinirli baktı, "Ne istiyorsun," dedi.

"Leyla'yı," dedim.

Bana vurmasını bekliyordum. Yapmadı. Kapıyı suratıma kapattı. Eve döndüm ve duyduğum acıyı kaleme döktüm. Bir hikâye çıktı ortaya: "Müezzin."

Izdırabım ve hikâyem, aynı babamın resmi gibi, yerel gazetemizde çıksın istiyordum. Küçük ebat, toplam dört sayfadan ibaret bu yayın, iki haftada bir basılıyordu. Şehrin resmi haberlerinin yayınlandığı bir tür mahalle gazatesiydi bu.

Pala bıyıkları ak, yaşlı ve gözlüklü bir adam, tek başına yürütüyordu bütün işleri. Küçük ofisinde, eskimiş bir Olympia-daktilonun başında, oturuyordu. Selam verdim, sonra acemice geçip yazı masasının karşısında durdum.

"Nasıl yardımcı olabilirim, delikanlı?" diye sordu.

"Bir hikâyem var," dedim.

İç cebimden yazımı çıkardım.

"Sabahın köründe bir hikâye, bir zaruriyet olmalı," diye fikir yürüttü.

Okumaya başladı. Son satırı bitirince gözlüğünü çıkararak şöyle dedi: "Kırk yıldır oturmuş bu sıkıcı işi yapıyorum. Hep ölüm ilanları, icra meseleleri, mahkemenin ve-

raset kararları ve unutmadan ekleyeyim, maaşı yine zamlandı diye belediye başkanını kutlamalar, pis herîfin teki oysa. Şimdi elimde bir hikâye var. Fakat delikanlı, benim okuyucularım böyle şeylere alışkın değildir. Yanılmıyorsam marangozun, şu ressamın oğlusun sen. Babanı zora düşürmeyecek misin bu hikâyeyle?"

"Altına adımı yazmazsın," dedim.

"Olabilir, takma bir adın var mı?" diye sordu.

"Hayır, yok; ama var aslında, 'aşna' yazabilirsin."

"Fena değil. Senin için elimden geleni yapacağım, ancak söz veremem."

Aşna, 'bir tanıdık' demekti.

'Müezzin' ertesi hafta gazetemizde bir takma adla çıktı. Farsça ilk hikâyem, bu şekilde yayımlanmış oldu.

4. Küçük kitaplar

Kederli, gri bir gün bugün Amsterdam'da. Yağmur yağıyor. Dükkânın kapısını kapadım, camlar bu yüzden buğulu.

Geçtiğimiz dönemde sık sık iş seyahatlerindeydim, yani pek yazamadım. Oysa kendimi kötü hissediyorum yazamayınca.

Önceden de belirtmiştim işimle yazılarımı birbirinden ayrı tutmaya çalıştığımı. Ama hep başardığımı söyleyemem bunu, dükkân sakin olduğunda hemen kaleme uzanıyor elim. Bugün de öyle oldu. Öğleye doğru artık dayanamadım. Defterimi tezgâhın üstüne açtım ve başladım.

Baba ocağının yaşlı kargası gaklayınca, odamın penceresini açtım. Hayvan evin üzerinden uçtu, yine gakladı, daha yükseldi, gidip caminin minaresine kondu ve orada telaşını sürdürdü.

Caminin güvercinleri, bir şeyler olduğunu fark edip havalanarak, caminin kubbesine kondular. Bizim kediyle komşuların kedileri, hemen ağaçlara tırmanıp çatıya yollandılar.

Pencereyi kapadım, o garip seyirci grubuna katılmak için, fırlayıp çıktım evden.

Sokaktan birkaç yabancı geçiyordu. Önceden hiç görmediğimiz tiplerdi bunlar. Uzun boylulardı, başlarında kasketler, gözlerinde koyu renk gözlükler vardı.

Geçenler Amerikalılardı.

Çok sonra öğrendim, CIA'nın, benim doğduğum günün akşamı, ülkemde bir darbe yaptığını.

Amerika, bizim seçimle gelen başbakanımızı düşürmüş, daha önceleri vatanından firar eden Şah'ı yeniden başa getirmişti.

Amerikalılar o günden bu yana, Şah'la işbirliği içinde, vatanımı Amerikalılaştırmak için ellerinden geleni yapıyorlardı.

Amerikalı işadamları ve uluslararası şirketler, birçok şehirde yatırım yapmış, ancak bizim silik şehrimizde risk almak istememişlerdi.

Yıllar sonra, ülke yeterince güçlenince, bizim oraya da birkaç makine fabrikası kurmayı kararlaştırmışlardı.

Kentimizi tanımaya gelen Amerikalı mühendisler, şimdi caminin önünden geçiyorlardı. Aileleriyle birlikte birkaç yıl boyunca, şehrin dışına kurulan yeni mahallede oturacaklardı. Tahran'ın en mahir duvarcıları, demircileri ve elektrikçileri tarafından inşa edilen, şahane bir semt olmuştu burası. Türlü işler için bir de güvenilir marangoz arıyordu Amerikalılar.

Günün birinde bir cip durdu kapımızda. O gün sokakta takılıyordum. Önde oturan güneş gözlüklü Amerikalı bir şey söyledi, şoförü tercümeye yeltendi; oysa okuldan öğrendiğim İngilizce söylenenleri anlamama yetmişti: "Marangoz Ekber Ağayı arıyoruz. Evde mi?" Babam az sonra alet çantasını da alarak onlarla birlikte gitti.

Nereden edindi bilmiyorum; ama bir akşam kapağı yırtık Amerikanca bir kitap buldum babamın resim malzemelerinin arasında. Sayfalarını karıştırdım, gelişigüzel birkaç cümlesini okudum, sonra alıp odama götürdüm.

Yaşlı karga gaklayarak evin üzerinden uçtu. Kitabı alıp kemerimin altına sıkıştırdığımı görmüştü.

Ne yaptığımı gözetlemek için gidip odamın karşısındaki ağaca kondu.

Yanıma Amerikalıların kitabıyla bir sözlük aldım ve yatağıma girdim. İnanılmaz bir deneyim oldu bu bana.

"Eğer Amerikalılar benzeri şeyler hakkında bir kitap yazıyorlarsa, ben de yazabilirim," diye bağırdım kargaya ertesi sabah.

Karga, neredeyse dalından alaşağı oluyordu korkudan, sonra yükseklere uçtu, gakladı ve haberi tüm dünyaya duyurdu.

5. İsfahan

Babam iş çantasında hep bir kitapla dolaşırdı, küçük bir Kur'an'dı bu. Yapacak işi yoksa bir kenara oturur, kitabını çıkarır, mırıldanmaya başlardı. Seyahatteyken boş zamanlarımda okumak için, ben de aynı babam gibi yanımda önemli bir kitap taşırım. Yazar da aynı benim gibi bir kahve simsarıdır. O kitabın yanında, genellikle bir başka bir kitabım daha olur çantamda, Hollanda edebiyatından bir klasiktir bu.

Hollanda'nın klasikleri pek yoktur; yine de bu sözcüğü kullanacağım. O kitapları elimde bir kurşun kalemle okur, tanımadığım sözcüklerin altını çizer, sözlükten anlamlarını araştırırım.

Bazen bu kitaplarda sanki kendim yazmışım gibi bir paragrafla karşılaştığım olur. O paragrafları defterime kaydederim. Dükkânda sıkıldığım zamanlar, bu yazıları birkaç kez defterime geçer, bu şekilde Hollandacamı geliştiririm.

Bugün, şair Herman Gorter'in *Mei* [Mayıs] şiirinin ilk bölümünü tam on yedi kez defterime çektim. "On iki bacıdan biri" olan Mayıs Kız'ın, çırpınan dalgalara kapılan küçük bir kayıkla denizden nasıl çıkıp geldiğini anlatıyor Gorter.

Neden bu şiirin yazarı ben değilim de Herman Gorter diye, az kalsın kıskançlıktan çatlıyordum:

Yeni bir bahar, yeni bir seda:
İsterim ki bu türkü, bir yaz akşamı öncesi,
Eski bir şehrin su kanalı boyunca,
Sık sık duyduğum bir cıvıltıya dönüşsün.
Evin içi karanlıktı, ama sessiz sokak
Alacakaranlık topluyor, gökyüzünde geç vakit

Işık parıldıyordu, pencereme bir pırıltı düştü
Altın sarısı parlak, evlerin duvarlarını aşarak.
Sonra bir tıfılın ıslığı duyuldu, dersin bir org borusu,
Sedalar gökte titreşti, tıpkı koruluktan yükselip,
Seyahatine başlayan, bir bahar rüzgârına kapılmış
Taze kirazlar kadar olgun...

Gorter'in dile getirdiği bu tabiat, İsfahan'ın tabiatı!

Mayıs-kız ise, birazdan anlatacağım İsfahanlı kız.

Bu şiiri metnime ekledim; çünkü hikâyende bir başka yazara ait kelimeler kullanırsan, o sözcükler bir şekilde senin de oluyor.

Herman Gorter de aynısını yapmış. Orijinal Hollandaca şiir diye bize aktardıkları, aslında gençken okuduğum en eski Farsça metinlerdeki, Farsça bahar şiirlerinin aynısı. Gorter, hemen hemen aynı hikâyeyi konu alıyor, aynı sözcükleri kullanıyor ve aynı yöne işaret ediyor; fakat şiirin bu Hollandaca versiyonunun, daha güçlü, daha inandırıcı ve daha etkileyici olması, şaşırtıyor insanı. İçimdeki Farslı okur, Mayıs-kızın İsfahan'ın gizemli sokaklarında nasıl kaybolduğunu görüyor.

Sanki yaşayan bir çocuk,
Sanki çimende yaz kızılı bir çiçek,
Şimdi uzanıp yatmış al gelincik.
O da aynı öyle yatıyor yerde ve güneşin son ışınları
Üstüne yansıyıp, önce az biraz kızıllaştırıyor,
Son kez altın sarısına boyayıp – birlikte son nefesini veriyordu.

Herman Gorter İsfahan'ın güzelliklerini kendi gözleriyle göremedi ne yazık ki. Ben gördüm ama. İsfahan'a giden herkes mutlaka Mayıs'la karşılaşır, ona gönlünü kaptırır ve bir şair olur.

Biraz ara vermem gerek. Dükkâna, sürekli müşterilerimden bir Afgan girmekte. Eşim bu gece birkaç arkadaşıyla alışverişe çıkacak. O zaman size, İsfahan'a neden

gittiğimi ve İsfahan'ın beni ne hallere düşürdüğünü, anlatma fırsatım olacak.

Birkaç yıl sonra, Fars edebiyatı okumak için, Tahran üniversitesine başvurunca, herkes bu kararımdan caydırmaya çalıştı beni: "Hiç sana göre değil, yalnızca elinden başka şey gelmeyenler edebiyat okur."

Sonunda, Fen bölümünde karar kıldım.

Oysa teknik eğitimler çok daha riskliydi. Çocukları benzeri bir eğitim seçen ebeveynlerin, korkudan ödleri kopuyordu. Söylentilere göre, eğitimlerine bir melek masumiyetiyle başlayan erkek çocuklar, birkaç yıl sonra birer aslana dönüşüyorlardı. O okul sıralarında yer alan öğrenciler, ülkenin en zeki çocuklarıydı. Gelecekte en yüksek görevlere atanıyorlardı. Daha da önemlisi, o çocukların, halkın kendilerine ihtiyacı olduğuna inanmalarıydı. Vatanlarını düşünmeyi kendilerine görev sayıyor ve gelecekte değişiklikler yapılması gerektiğinde, bunları başlatacak kişilerin de yine kendileri olduğunu biliyorlardı. Bu nedenle siyasi bilinçleri tamdı. Ülke menfaatleri, eğitimlerinden önce geliyordu.

Daha üniversitenin içini doğru dürüst görmemişken, endüstriyel tasarımından son sınıf bir öğrenciyle tanıştım. Üniversite dışında bir çayevinde birlikte bir şeyler içmeye davet etti beni.

Ertesi yıl Şah'a ve dolayısıyla Amerikalılara da karşı olan, bir yeraltı gazetesinin aktif üyesiydim artık.

O dönemde Sovyetler Birliği çok güçlüydü daha, üstelik bu ülkeyle ortak, iki bin kilometrelik kara sınırımız vardı.

Amerika ve Avrupa kökenli kitaplarım, yerlerini yavaş yavaş Ruslarınkine bırakmıştı.

Honoré de Balzac, Victor Hugo, Ernest Hemingway, Émile Zola, Albert Camus, Mark Twain ve Daniel Defoe gibi yazarlar, yerlerini Bella Ahmadulina, Anna Ahmatova, Cengiz Aytmatov, Fyodor Dostoyevski, Nikolay Gogol, Anton Çehov ve özellikle de, *Durgun Don* başyapıtıyla Mihail Şolohov ile *Ana* romanıyla Maksim Gorki gibi Rus edebiyatçılara kaptırmışlardı.

Ünlü bir yazar olmak istiyorsam, aynı Mihail Şolohov ve Maksim Gorki gibi halkımın sesine tercüman olmalıydım ben de.

Hayatımda yeni bir dönüm noktası başlatan yine Celal Amca oldu. Sohbetlerimizin birinde şöyle demişti: "Ciddi ciddi kaleme sarılmadan, ilkin git bir İsfahan'ı gör."

Nedenini sordum.

"Gidersen görürsün," dedi.

Celal Amca o ana dek hep haklı çıkmıştı. İsfahan'a yollandım.

Herkes İsfahan'a bir gitmeli. Orayı bir gören, kendi kendine şöyle der: Burası benim şehrim. Burada kalmak istiyorum.

Oranın havasına bir gariplik, bir sonsuzluk hâkimdir. İnsan orada, sanki bir zamanlar kendinden bir şeyler bırakıp da gitmiş gibi hisseder kendini.

O gizemli güzellik, mavi camiler, eski meydanlar, baş döndürerek şehrin içinden akan tarihî Zayende Rud Nehri ve Nuh'tan kalma taşlaşmış bir şiirmiş gibi, şehrin iki yakasını birbirine bağlayan eski Siesepol Köprüsü, aklını başından alır insanın.

Rus düşüncelerine kendimi fazla kaptırdığımı gören Celal Amca, yeniden özgün kültürüme dönmeye çağırıyordu beni. İsfahan'da hemen âşık oluyor, o güzellikleri dile getirmek istiyorsun. Ancak Mavi Cami'nin karşısına geçip "Ah, sen ne güzelsin," diyemezsin tabii.

"Ah, ne güzelsin. Güzelliğin yakıyor beni," diyebilmek için, İsfahanlı bir kadın ya da bir kız olmalı.

Yapayalnız ve şaşkın Mavi Cami'de dolanırken gördüm o kızı. Gizemli çehresi kara bir çadorla örtülüydü. Omzunda bir okul çantası vardı.

Anında vuruldum ona. Kara gözleri izin verdi, cadde cadde, sokak sokak kendisini izlememe. Yalnızca bir kez dönüp arkasına baktı.

Aynı bir kaleyi andıran, koca kapılı bir eve vardık.

Tıpkı eski hikâyelerdeki prensesler gibi, o da kaleden içeri süzüldü, dönüp bir daha arkasına baktı ve gözden kayboldu.

Hepsi bu kadar, dönmekten başka çarem yok diye düşünürken, üst katta bir perde aralandı. Pencere açıldı. Çadorunu çıkarmıştı. Dışarı bakarken, uzun siyah saçları pencereden aşağı sarkıyordu. Bana bir gülücük bağışladı.

O kız, İsfahan pazarından çok tutucu bir halı tüccarının kızıydı. Dört yıl boyunca haberleştik; ama hiç oturup birbirimizle konuşamadık rahatça. O çok gençti, bense bir yabancı.

Tahran'da, kendisinden tam yedi yüz elli kilometre uzakta, oturuyordum. İsfahan, otobüsle tam bir günlük yoldu.

Mücadele dönemiydi, aşk yasaktı; yine de ona düzenli yazıyordum; mektuplarım bazen yirmi beş sayfayı buluyordu. Her ne kadar metni postayla gönderemesem de, aslında onun için bir kitap bile yazmıştım. Babasının ilişkimizi fark etmesinden korkuyordu. Yani yazdıklarımı götürüp, kendim veriyordum eline.

Sabrım tükenene dek mektupları biriktiriyor, sonra sabahın yedisinde şehre varan, gece otobüsüne atlıyordum. Sonra yürüyerek evine gidiyor, okula gitmek için evden çıktığı saat olan, sekize çeyrek kalaya kadar kavşaktaki yaşlı ağacın altında bekliyordum.

O ise her gün gelip o ağacın altını yokluyordu, aşığı orada mı diye.

Yanımdan geçerken, gülümsemesini çadoruyla örtüyordu. Ben onu takip ediyor, uzaktan ayak seslerimi duymasına özen gösteriyordum. Mektuplarımı, metinlerimi, hikâyelerimi, ancak bana kısaca "selam" diyebildiği boş bir sokakta verebiliyordum. Sonra yine eşlik ediyordum ona.

Kahvaltıyı Pazar yerinde yapıyordum. Ona ufak tefek bir şeyler alıyor, yürüyerek Mavi Cami'ye gidiyordum. Orada yere uzanıyor, uyku bastırana dek gizemli mozaikleri inceliyordum.

Müezzin "Hayye alel selah" diye sesini yükselttiği an, dersinin bittiğini ve artık onu görebileceğimi biliyordum.

O evine doğru yürürken, boş bir sokakta çabucak hediyelerimi tutuşturuyordum eline.

Pencerede görünerek teşekkür ediyordu bana. Saçlarını elleriyle arkaya doğru tarıyor, ona aldığım küpeleri ve kolyeyi gösteriyordu. Perde kapanıyor, hayır, yeniden hafifçe aralanıyordu. Kısacık el sallıyor, gözden kayboluyordu. Sonra ben aceleyle Tahran'a giden gece otobüsüne yetişmeye çalışıyordum.

Böyle, tam dört yıl sürdü. Ona yazdım, onun için yazdım, onun için deste deste hikâye yazdım. Tek okurumdu o.

Sonra ülkemde devrim oldu. Sol hareket iktidara ortak olmak istiyordu. Kışlalar ele geçirildi, silahlar yağmalandı, binlerce insan aynı anda gösteriye başladı, Amerikan bankaları ateşe verildi, Şah kaçtı, onu generaller izledi, CIA ajanları ortadan kayboldu. Milyonlarca insan yeni dinî lider Ayetullah Humeyni'yi karşılamak için havaalanına yürüdü. Artık aşka yer yoktu. Yine de ben İsfahan'a gidip gelmeye devam ediyordum.

Son kez gittiğimde, grevler nedeniyle okullar kapalıydı. Onu görmek istiyorsam evine gidecektim, oysa yalnızca kızlarını görmek istediğim için bir evin kapısını dövmek kurallara aykırıydı. Geleneklere göre, bu tavrı sergilersem onu resmen isteyecektim, oysa buna hazır değildim ben daha. Bir kadına eş ve bir aileye damat olmak için, daha çok zamana ihtiyacım vardı. Yani geri döndüm.

Sonradan, bu arada dinî liderler iktidara el koymuş ve sol hareket olarak biz bomboş ellerle geride kalmıştık, yine gece otobüsüne atladım. Konuyu enine boyuna düşünmüştüm. Bu arada ben yetişkin bir delikanlı olmuştum, o ise artık küçük bir kız değil, genç bir kadındı. Üstelik bir devrim gerçekleşmişti, onunla sokakta kaçamak buluşmalar yakışık almazdı artık. Kapıyı, sırrımızdan haberdar olan bahçıvan açtı ve bilerek hafif aralık bıraktı. Sonra bahçesine döndü. Orada kara çadoruna bürünmüş

bir kadın vardı. Onu hem tanıyor, hem de hiç tanımıyordum sanki. Gerçekten genç bir kadın olmuştu, ama sanki başkasına ait bir kadındı. Gülümsemiyor, kaçıp yukarı da gitmiyordu. Yüzünü çadoruyla gizlemeyi sürdürüyordu.

Geçmiş zamanlardan kalma bir abide gibiydi.

O görevini yapmış, yazmaya başlamama neden olmuştu. Sonrası benim kendime kalmıştı.

6. Kürdistan

İsfahan ne denli büyüleyiciyse, o denli gizemlidir Kürdistan. Kürtlerin ülkeleri ve geleneklerinden duydukları gururu anlamak için, Kürdistan'ın tepelerini tırmanacak, köylerinden geçecek, yollarını tepeleyeceksin. İsfahan, sanatın, mimarlığın ve dinin, ahenkle bütünleşmesi sayesinde büyüleyicidir. Kürdistan ise tabiatı, yaşamın basitliği ve Kürtlerin dürüstlüğü nedeniyle gizemlidir. Oraya birisini unutmak için gitmeyeceksin kesinlikle, çünkü kargalar anılarınızı depreştirir. Kürt halk ozanı Baba Tahir-i Üryan bunu bilen biriydi:

Kargalar bağrışarak evimizin üstünden geçerken
Pencerenin ardında olduğunu bildirirler bana
Güvercinler defalarca evinize doğru uçtuklarında
Mektuplarımı getirirler sana
Sevgilim, pencerenin ardından ayrılma sakın
Günün birinde yüzlerce kuşla birlikte gelecek
Seni alıp eve götüreceğim.

Anavatanda güçler el değiştirirken oluşan iktidar boşluğunu fırsat bilen Kürtler, bağımsızlık talep ettiler.

Bunun üzerine, yeni düzenin devrimci ordusu Kürdistan'a girdi ve dinci rejim ile silahlı Kürtler arasında savaş patlak verdi.

Tahran'a dönünce, yanıma bir sırt çantası aldım ve kimseye haber vermeden, dağlar üzerinden Kürdistan'a geçtim. İsfahan'ı unutmak amacıyla, yeraltı gazetemizin muhabiri olarak, cepheye yollandım.

Legal gazetelerin savaş haberleri vermesi yasaktı. Bu nedenle, Kürdistan'da gerçekten neler olup bittiğini bi-

len yoktu. Kürdistan, sırları ve sürprizleri bol bir ülkedir. Kürtlerle konuşuyor, onların hayatları ve hayallerini hikâye ediyordum ben. Omuzlarında silahlarıyla, kendi Kürdistanları üzerine çağırdıkları türkülerin sözlerini kaydediyordum. Ve insanları evlerinde ziyaret ediyordum. Bardaraş adlı köyde, yaşlı bir demircinin atölyesine girdim. O demircinin çalışma alanına girince, sanki ortaçağa adım atıyordun demek, abartı olmazdı. Ortalık karanlıktı. Yanan tek bir lamba yoktu. Adamın ürettikleri, korlaşmış ateşin ışığında hayal meyal seçilebiliyordu. Çiviler, nallar, pulluklar. Adam, o yerde bir orak şekillendirmekle meşguldü. Demiri alevlere tutunca ateş körükleniyordu. Sonra orağı örse koyuyor, çekiciyle dövüyordu. Sordum: "Burada yalnız mı çalışıyorsun?"

"Hayır, iki kişiyiz," dedi.

Orağı yeniden alevlere tutunca, ateş yine körüklendi. Etrafa bakındım, başka birini göremedim. Karanlıktı, ateş körükleniyordu, orak fırında akkorlaşmıştı. Ateşi körükleyen kimdi? İkinci kişi neredeydi? Duvarda bir delik dikkatimi çekti. Bir körüğün tıslamasını duymuştum sanki. Delikten baktım. Kimseyi göremedim, ancak bir çocuğun soluk alıp verişini duydum.

"Kim var orada?" Yanıt veren olmadı.

"Kimse yok mu?" diye bağırdım.

İncecik bir kız sesi: "Evet, ben varım, Zehra."

İrkildim, "Görebilir miyim seni," diye sordum. Karanlığın içinden, ortaçağ körüğünün ardından, korku dolu iki göz parıldadı. Demircinin torunu Zehra'nın gözleriydi bunlar.

Altı ay içinde benzer öykülerle dolu, el yazması koca bir kitabım olmuştu.

Kitabı Tahran'da çeşitli yayınevlerine gönderdim; ama o dönemde kimse yayınlama cesareti gösteremiyordu. Sırf çaresizlikten en büyük yayınevine gittim. Yayıncı kitabımı eline aldı, sayfaları karıştırdı ve "Bir saat sonra geri gel," dedi.

Zaman geçirmek için bir çayevine giderek, birkaç bardak çayla yiyecek bir şeyler ısmarladım.

"Kitabınız okkalı bir rapor, edebî bir manifesto. Memnuniyetle yayınlamak isterim; fakat imkânsız bu," dedi yayıncı, yeniden karşısına geçip dikilince.

Son umudumdu bu, tüm kapılar yüzüme kapanmıştı, başka nereye başvuracağını bilmiyordum artık.

Kalabalık bunaltıyordu beni. Sakin bir sokağa saptım. Arkamdan bir ses geldi: "Dur biraz!"

Dönüp baktım, genç bir adamdı, yayınevinin kapıcısı olduğunu gördüm. Yayıncı fikir değiştirip arkamdan göndermiş diye umutlandım. Adam kolumu tutup fısıldadı: "İstersen kitabını el altından yayınlatabilirim. Para sözü veremem sana, kitabını bana teslim ettikten sonra da bir daha hiç görüşmeyeceğiz. Sen beni tanımıyorsun, ben de seni. Kabul mü?"

Devrim ve savaş dönemiydi, sevgilimin hiç beklenmedik bir anda başka birinin kadını olduğu günlerdi. Hızlı karar vermem gerekiyordu. "Kabul," dedim.

Kitabını verdim, el sıkıştık. Artık yollarımız bir daha kesişmemek üzere ayrılacaktı.

Tam o anda "bir dakika," diye bağırdı adam, "bana bir ad lazım, yazarın adı. Senin ismini kapağa yazamam ya. Takma bir adın var mı?"

Hayatımda ikinci kez bu soruyla karşılaşıyordum. Yine fazla düşünmeme gerek kalmadı: "Refik Fuad!"

Fuad, sonradan katledilen bir doktorun adıydı, öğrencilik yıllarımda tanışmıştım onunla. Zamanla Kürdistan'da çok tanınmış ve sevilmişti. Evinde muayenehanesi yoktu, eski bir ciple dağ tepe dolaşıp hastalarını ziyaret ediyordu.

Kürdistan'a gittiğimde bir hafta onda kalmıştım. Anası ve babasıyla birlikte, eski ve büyük bir evde yaşıyordu. Onca zaman sonra yeniden görüşmek çok güzeldi, hastalarını ziyarete gittiğinde beni de birlikte götürüyordu.

Bir süre sonra yoluma devam etmek isteyince, ahırdan bir at çıkardı, elime bir silah verdi ve şöyle dedi: "Kürdistan'ımı bu deneyimli atla dolaş ve acılarımızı yaz."

Çok geçmeden tutuklandı. Tahran'a dönünce duydum idam edildiğini.

Kapıcı sözünde durmuştu. Farsça ilk kitabım yayınlanmış, sokaklarda satılıyordu. Refik Fuad adı, açık seçik kapağa basılıydı.

Bir örnek aldım, hızla sayfalarını kokladım ve kemerimin altına sıkıştırıp sakladım. Mutluluktan kalbim çarpıyordu.

7. Amerikalılar

Amerikan siyasetini türlü şekilleriyle yaşadım, yine de Amerikalıları anlamış değilimdir hâlâ. Yirmi beş yıl boyunca, bir polis memuruymuş gibi İran Körfezi'ni korusun diye Şah'ı kullandılar; fakat bununla ne geçti ellerine? Totaliter, teokrat bir rejim.

Amerikalılar 2001'de Afganistan'a girdi, sonra tanklarıyla Irak'a saldırdılar. Ama bununla ne geçti ellerine?

İzledikleri siyaset yüzünden milyonlarca insan yerinden yurdundan oldu, birçoğu Avrupa'ya sığınmaya çalıştı.

Bir süre önce dükkâna Türk bir müşterim gelmişti. Emlakçılık yapıyordu ve koltuğunun altına bir tomar kroki sıkıştırmıştı.

"Yeni bir binaya mı çalışıyorsunuz?" diye sordum merakımdan.

"Bir cami yapıyoruz. Amsterdam'da müslümanların sayısı arttı, daha büyük bir ibadethaneye ihtiyaç var."

Sonradan, Avrupa'nın en büyük camisinin göğe yükseleceği alanı bir görmeye gittim. Temel kazıklarını yeni çakmaya başlamışlardı. Orada durduğumu gören Türk emlakçı, bana bir sigara uzattı.

"Maliyeti yüksek bir yapı bu, bitmesi birkaç milyonu bulur. O kadar parayı nereden buluyorlar?" diye sordum ona.

"Bir ibadethane bu, Allah yardımcı olur," dedi gülümseyerek.

Kafamı salladım. "İnanamıyorum, Mağribiler, daha doğrusu Fas Berberileri İspanya'da birkaç yüzyıl boyunca hayallerinin gerçekleşmesini beklediler dört gözle. Cordoba'da, kesinlikle dünyanın en güzel camisi olan Kurtuba Cami'yi inşa ettiler, ancak Avrupa'nın kalan kısmını ele

geçirmeyi başaramadılar. Yenildiler. Şimdi, yani o dönemden tam on asır sonra, o Fas Berberilerinin rüyalarını gerçekleştirebilmek için, Amsterdam'ın merkezine yüzlerce temel kazığı çakılıyor."

Türk, sesli güldü bu kez, Mekke işi tesbihiyle oynadı ve göz kırptı. "Rüyalar yalandır, demiyor mu Hollandalılar?"

Kitabımdan söz etmedim ona; ama Celal Amcaya anlatmadan edemedim. Celal Amca bu arada Lalezar Sokağı'nda, belgeseller yapılan bir film stüdyosunda çalışıyordu. Lalezar Sokağı o dönemde Tahran'ın bir tür küçük Hollywood'uydu.

Beni görünce montaj aygıtının arkasından çıkıp geldi, boynuma sarıldı: "Ailemizin asisi habersiz çıkıp geldiğine göre, anlatacak önemli bir şey vardır. Anlat!"

Kitabımı çıkarıp verdim eline. Benim yazmış olduğumu hemen bildi. Kapağına dokundu, kitabı açtı, sayfalarını karıştırdı, gelişigüzel bazı paragraflar okudu, gözüme baktı, alnımdan öptü ve şöyle dedi: "Bu kitabı duymuştum. Senin bir kitabını bekliyordum, lakin bu değil o."

"Neden değil?" diye sordum kırgınca.

"Marx, Engels, Che Guevara, Castro ve diğerlerini bırak. Kendi hikâyeni yaz, hayatı ustaca ve dramatik bir şekilde dile getirmişsin; ancak herkes yapabilir bunu. Sanatçı olarak kendine yer vermemişsin bu kitapta. Sen değil, Che Guevara konuşuyor."

Celal Amcanın acımasız eleştirisi karşısında az kalsın yere yığılıyordum; Topghane Meydanı'na gitmek üzere sokağa çıktığımda, mutluydum yine de.

O günlerde Tahran'da haberler birbirini izliyordu. Gazetemiz için bir makale yazma talimatı almıştım, iyi bir konu arayışı içindeydim.

Amerikan büyükelçiliği civarında sürekli gösteriler vardı. O gün, diğer günlere kıyasla daha bir kalabalıktı. Bayraklar ve pankartlar her gün vardı, bunların haber değeri kalmamıştı.

Sokağın karşı tarafında bir grup öğrenci tanıdık geldi bana. Başlarında siyah sarıklı genç bir imam vardı. Nerede görmüştüm onu daha önce? Amaçlarını bilmiyordum, ancak bu insanları çevreleyen garip sessizlik, genç imam ve onu gereğinden fazla bir uysallıkla izleyen öğrenciler, dikkatimi çekmişti. Elçiliğin karşısındaki kaldırımda hareketsiz duruyorlardı. Sanki göstericileri izliyor veya hayranlıkla elçilik binasının yüksek giriş kapısını, demir parmaklıkları ve büyük Amerikan bayrağını seyrediyorlardı.

Giriş kapısı kapalıydı, silahlı devrim askerleri binanın çevresinde devriye geziyorlardı.

Genç imam! Onu birkaç kez televizyonda Ayetullay Humeyni'nin yakınlarında görmüştüm!

İmam "Allahü ekber! Allahü ekber!" diye bağırarak, elçiliğin büyük kapısına saldırdı. Öğrenciler onu izledi. Grup, demir parmaklıklara tırmanarak elçiliğin bahçesine indi.

Haber kokusu alınca, ben de hemen parmaklıklara tırmandım.

İmam "Allahü ekber, Allahü ekber" diye bağırarak, alanın ortasındaki büyük binaya doğru koşuyordu. Amerikalılar böylesi bir yıldırım harekât beklemiyorlardı. Grup, binanın kapısını kırdı ve içeriye girdi. Peşlerinden koşan imamla öğrencilerden kaçan Amerikalılar, soluğu üst katta aldılar. Toplantı salonlarından birine girip kapıyı içerden kilitlediler. Öğrenciler uzun bir masayla kapıyı kırıp, salona girdiler. İmam silahını çekti ve İngilizce bağırdı: "Herkes yere, eller enseye."

Kadınlar çığlık atıyor, sonra aynı erkekler gibi boylu boyunca yere uzanıyor, verilen talimatları izliyorlardı.

Tarihsel açıdan önemli bir yerde bulunduğum ve tarihi bir olaya tanık olduğumu kavramıştım. Bu eylem bir savaşa yol açabilir, sayısız insan için büyük sonuçlar doğurabilirdi.

Olay yerinde bulunmakla hayatımı riske attığımın farkındaydım. İmam, kapının ardında olduğumu görse, tereddüt etmeden öldürebilirdi beni.

Hâlâ kimseye çaktırmadan çekilip gidebilirdim; ama bir gazeteci olarak içime sindiremiyordum bunu.

Amerikalıların, gözleri bağlı ve elleri arkadan kelepçeli bir halde dışarı çıkarılmaları fazla sürmedi.

İmam en öndeydi. Öğrencilerden her biri, merdivenlerden yuvarlanmasınlar diye birer rehineyi yönlendiriyordu.

İmam aniden beni gördü.

"Sen kimsin?" diye bağırdı.

Kaçmaya çalıştım; ne var ki üç öğrenci peşimden koştu ve ben, kapıya yetişemeden tökezleyip düştüm. Karnımdan tekmeleyip ayağa kaldırdılar. İmam şiddetli birkaç tokat indirdi suratıma, yakamdan tuttu ve beni elçiliğin kapısına doğru sürükledi. Aniden silahıyla enseme vurdu ve beni devrim muhafızlarına doğru itekledi.

Şiddetli silah darbesiyle gözlerim kararmış, diz üstü çökmüştüm; kemerime sıkıştırdığım kitap yere fırlamıştı.

"Solcu hıyarlardan biri bu, götürün," diye haykırdı imam.

Bir şey söylememe fırsat vermediler, askerler rasgele vuruyorlardı. Sonumun geldiğini düşünüyordum, ta ki bir kız askerleri kenara itene kadar. Kız, askerlerle aramda durarak "Yeter, öldüreceksiniz! Bakın! Geliyorlar!" diye bağırdı.

Amerikalılar uzun bir konvoy halinde dışarıya çıkarıldılar, onlar için hazır bekleyen birkaç askerî cip vardı orada.

Kitabım hâlâ yerdeydi. Gözleri bağlı Amerikalılardan bazıları üzerinden, diğerleri yanından geçti.

"Benimle gelir misin?" dedi kız ve ayağa kalkmama yardımcı oldu.

Kimseye fark ettirmeden geri çekilerek, kalabalığa karıştık.

Binlerce insan elçiliğin önünde birikmiş, "Allahü ekber, Allahü ekber," diye bağırıyordu.

Amerikalılar gitmişti.

İmam gitmişti.

Öğrenciler gitmişti.

Kitabım da gitmişti.
Ama kız kaldı. Güzel bir Tahranlıydı o.

Elçilikte hayatımı kurtaran kız, şu an Lauriergracht 37'de hayatımı paylaştığım kadın oldu. Amsterdam'da Hollanda edebiyatı okuyan bir kızımız var şimdi.

8. Savaş

Kimseye kin gütmüyorum, benliğimde nefrete yer yok. Başa çıkamadığım bir tek duygum var, o da kıskançlık.

Herkesin büyük bir evi, pahalı bir arabası, çuvallar dolu parası ve altını olsun isterim. Ancak örneğin Gerrit Achterberg'in *Smart* [Istırap] şiirini okuduğumda kıskançlıktan ölebilirim:

Istırap, yasaklıyorum
güneşe ışığını,
görene gözlerini
ve bu kainata dengeyi,
yüce mahkemede,
ölüme, beni ondan
uzaklaştırma hakkını.

Voorbij de laatste stad [Son şehri geçince] adlı derlemesi hep tezgâhımın çekmecesindedir. Şiirleri uzun değildir, dükkânda işlerim el verdikçe okuyabiliyorum.

Kin nedir bilmesem de, hepimizin ailelerimizden devraldığı, dilimize, edebiyatımıza ve alışkanlıklarımıza yuvalanmış, derin duygularımız vardır.

Biz İranlılar, çok eskilerden beri hep Araplarla sorunluyuzdur. Yazmaktan utanıyorum bunu; ne var ki tarihî bir gerçektir bu. Ben kendim Arap dilini, Arap edebiyatını, Arap kadınlarını ve taze Arap hurmalarını çok severim. Hatta Kur'an'dan sayısız Arapça sureyi ezbere okuyabilirim. Ama müslümanlar bundan bin dört yüz asır önce Fars İmparatorluğu'nu ele geçirip, saraylarımızı ateşe verdikleri, el yazması eserlerimizi nehirlere fırlattıkları, dili-

mize kilit vurdukları, bize Zerdüşt'ten kalma dinimizi yasakladıkları ve yerlerine camiler dikmek üzere, eski ateş mabetlerimizi yerle bir ettikleri dönemden bu yana, Araplara karşı toplumsal bir nefret besler İranlılar.

Şu Amsterdam'da sürekli müşterilerim arasında, Iraklı sünnilerden üç Arap kadını da var. Başları örtülü, müthiş iri ve kara gözlere sahip, çok güzel kadınlardır. Her biri sanki *Binbir Gece*'deki Şehrazat'ın yeni bir versiyonudur.

Arapçayı anlarım, biraz da konuşurum. Onlar gelince sandalyemden kalkar, "Ahlan ve sahlan marhaba," derim. Gülümserler, normalde yabancı erkeklere öyle davranmasalar da, bana her zaman uğrayabileceklerini ve yanımda güvencede olduklarını bilirler. Onlar için kahvelerin en iyisini, en tazesini paketlerim.

Kendi ülkelerindeyken okuma yazma bilmezlerdi. Amsterdam'a gelince dil kursuna başladılar. Az ilerde, gönüllüler tarafından, okul görmemiş göçmen kadınlara Hollandaca ve matematik dersi verilen bir semtevi var.

Kafe ya da sinemaya gitmez o kadınlar. Hatta kütüphaneye bile; çünkü Hollandaca diline henüz yeteri kadar hâkim değiller. Sanırım birisiyle birkaç sözcük konuşabilmek için gittikleri halka açık tek yer, benim dükkândır.

Kendilerini bana hiç tanıtmadılar, yani adlarını bilmiyorum. Dün yine geldiler.

"Ders nasıldı?" diye sordum.

"Bayağı zordu," dedi içlerinden biri.

"Bugün ne yaptınız?"

"Matematik."

Defterlerini gösterdiler. Gülmemek için kendimi zor tuttum. Okuma bilmeyenler, dünyaya çok farklı gözlerle bakıyor.

Defterlerine rakam alıştırmaları yapmışlardı. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0, fakat 6 ile 9'un yazımında zorlanıyor, bu rakamları karıştırıyorlardı, gördüğüm kadarıyla. Onun için bir sayfa dolusu 6, bir sayfa dolusu da 9 yazmaları gerekmişti. Ancak 6 ile 9'ların kuyruklarını öyle garip yukarıya, aşağıya, sağa, sola doğru çiziktirmişlerdi ki, rakamları bir tür gizli yazıya dönüşmüştü.

"İnanılmaz," dedim.

Gülümseyerek birbirlerine baktılar.

"El yazımızdan biraz utanıyoruz," dedi, en güzel gözlüsü, "ama sayı çalışmaya başladığımız günden bu yana, bütün kapıların ve arabaların üstünde, hatta giysilerimizin, ayakkabılarımızın içinde bile görür olduk rakamları."

"Harika," dedim.

"Rakamları okuyalı, Amsterdam daha bir güzelleşti," dedi.

Yeni bir müşteri girdi dükkâna. Kadınlar çabucak defterlerini toplayıp gittiler.

"Vedaen! Görüşmek üzere!" diye bağırdım.

"Vedaen!" diye bağırdılar koro halinde.

Irak'la İran komşu ülkelerdir. Iraklılar Arap, İranlılar Farslıdır, kendilerine ait bir dilleri vardır. Farslılarla Araplar, on üç yüzyıl boyunca birbirleriyle savaştılar. Sonra bir doksan yıl sakin geçti, birbirimizle sessiz bir barış halindeydik; lakin Amerika, Saddam Hüseyin'in saltanatı sırasında, İranlılar ile Araplar arasındaki eski husumeti yeniden körükledi. Amerikalılar devrimden hesap sormak, Tahran'da uzun süreli rehin eyleminin intikamını almak istiyorlardı. Saddam'a arka çıktılar, Saddam İran'a saldırdı.

Irak savaş uçakları her gece, insanları uykularından ediyor, evlerin ve şehirlerin üzerinden uçuyordu.

Her gece, yine yüzlerce insan ölüyor, ya da yaralı düşüyordu.

Bu konuda anılarım çok nettir. Ailemi ziyaret için evime dönmüştüm. En küçük kız kardeşimin doğumu yaklaşmıştı. Aile efradı avluda toplanmış, bir halının üzerine oturmuş, birlikte yemek yiyorduk. Aniden, kulakları sağır eden bir gürültüyle birlikte, bir savaş uçağı belirdi gökyüzünde. Kaçmaya fırsat yoktu. Annem ileri atılarak kız kardeşimin karnına siper olmaya çalıştı, babamsa anneme.

Bu savaş sekiz yıl sürdü ve her iki taraftan toplam bir milyon insan öldü.

Hem Irak'tan, hem de İran'dan insanlar kitlesel olarak ülkelerini terk ettiler.

İran rejimi, sol muhalefetin durumu kötüye kullanıp, Rusya'yla işbirliği içinde, iktidara el koymasından korkuyordu. Sol muhafeleti bütünüyle ezip yok etme kararı alındı. Binlerce insan tutuklandı, yüzlercesi mahkemeye bile çıkarılmadan idam edildi.

Geleceğim karanlıktı. Bir şeyler yapmam gerekiyordu.

Willem Frederik Hermans, Karel R'ye tutturduğu savaş günlüğünde şunları yazdırır:

> Silahı dolaptan aldım, sanki hiç kullanma niyetinde değilmişim gibi sakindim.
> Aleti hep yanımda mı taşıyacaktım? Neremde peki? Yan ceplerimden birinde mi? O zaman kalçamın genişliği şüphe uyandırır, yürürken alet sağa sola sallanır.
> İç cebim mi? Hep o ağır nesne mi olacak göğsümün üstünde? Dikkat çekmez mi orada peki?
> Arka cebim daha iyi belki, ama hayır: Yağmurluğumun yan cebi çok daha uygun herhalde.
> Hayır, ceketimi üstümden hiç çıkarmam ben de.

Hermans'ın başkahramanı, silahı iç cebine sokuyor, öyle ülkeyi terk ediyordu.

Ben de gitmek değil, kitaplarımı yazmak için kalmak istiyordum.

9. Lenin'in çalışma odası

Geçen hafta bir iş gezisi için Almanya'daydım, hiç yazamadım. Fırsat buldukça hep bana eşlik eden kitabımı okudum. Babamdan kalma bir alışkanlık bu.

Farsça bir atasözü vardır: "Hazar kıyısında yaşayanlara havyar satılmaz." Havyarın anavatanıdır Hazar Denizi.

Sürgünler için Hollanda'da ticaretle ekmeğini kazanmak kolay iş değildir. Hele de kahve ticareti yapmak istiyorsan. Buna doğrudan doğruya akılsızca bir girişim denilebilir.

Ticaret Odası bir yığın zorluk çıkarır sana. Bankalar bir kuruş kredi vermek istemez. Büyük kahve tüccarları seni bir kebap dükkânı açmaya zorlar.

Ancak bunu yaptıramayacaklar bana.

Eğer bunu yaparsam, zamanında bir yazar olmak isteyen torunları, şimdi elinde uzun bir bıçakla dönercide çalışıyor diye, rahmetli atalarımın kemikleri sızlar ve Hollanda'yı beddua yağmuruna tutarlar.

Kahve simsarı olarak Hollanda pazarını es geçtim, daha çok Almanya ve Belçika'da iş yapıyorum. Bu yüzden sık sık seyahatteyim. Ben yoksam, karımla kızım bakar dükkâna, kendi aralarında nöbetleşerek.

Yerinden yurdundan olan biri, artık eskisiyle aynı kişi değildir.

Kaçış, birçoğumuzu başka bir kişiliğe büründürdü.

İş için Almanya'ya gittiğimde, eski yoldaşlarımla da görüşürüm çok zaman. Eskiden, kentleri ele geçirmek için, sırtlarında silahlarıyla dağlarda dolaşan insanlardı.

Şimdi hepsi birer taksi şoförü. Bu kadar çok sayıda, zeki ve yüksek eğitimli taksi şoförü sahibi olmak, Almanya için büyük başarı, ama benim içim sızlıyor onları görünce.

Akşamları, Alman müşterilere ziyaretlerimi tamamladıktan sonra, bulunduğum şehrin istasyonuna giderim. Orada mutlaka birkaç hemşerim vardır. Diğer taksi şoförlerinin arasından bulmak zor değildir onları.

Direksiyonlarının başında müşteri beklerken, Farsça gazete veya kitap okurlar. Minibüsümün üstünde yazılı şirket logomdan beni hemen tanırlar: KAHVE SİMSARI REFİK FUAD AMSTERDAM.

Anında taksilerinden inerler. Tokalaşır, kucaklaşırız, sonra kendileri için özel getirdiğim paketlenmiş kahveleri alırlar benden.

Sohbet eder, birbirimize memleketimize ilişkin güncel haberler veririz. Konuşmalarımız genellikle kısa sürer, çünkü bir tren durup da yolcular dışarı çıktığında, arabalarını bir sıra öne almak için hemen taksilerine koşar yoldaşlarım. Oturup onlarla adamakıllı bir sohbet etmek istiyorum; ama olmuyor. Orada değil, Belçika'da değil, Hollanda'da da değil.

Bir başka yoldaşım şairdir, şimdi Köln'de oturuyor. Memleketteyken yeraltı gazetemizin sanat sayfası şefiydi. Köln'de birkaç yıl boyunca, bir Türk'e ait yalnızca geceleri açık bir dükkânda çalıştı. Ancak eğilip bükülerek tezgâhın arkasına sıkışabilen ve cam bölmedeki minik pencereden müşterilerle konuşabilen, tek bir kişinin sığabileceği büyüklükte bir bayilikti burası.

Müşteri olmadığında şiirlerine çalışıyordu yoldaşım.

Köln'e her gidişimde ona da bir uğrardım. Minik pencereden yaptığımız sohbetler, bir müşterinin gelişiyle bölünürdü hep.

Bayilikteki işi, yaşamasına engeldi. Sonunda Türk'ün işini bıraktı, bir manav dükkânı açtı.

"Neden manav?" diye sordum.

"En kolayı bu, sermaye gerektirmiyor. Dükkâna birkaç kasa meyve ile ıspanak koymak yeterli. Sabah saat on bir-

de açıyor, öğleden sonra altıda kapatıyorum. Bütün akşamım bana kalıyor."

Dün Köln'de yeniden görüştük. Esnaflığı küçümsemişti: "Bir salatalıktan korktuğun oldu mu hiç? Armutların seni öldürebileceğini hiç düşündün mü? Şu an dükkânda oturmuş, salatalıklara, armutlara, kasadaki ıspanaklara bakıyorum; korkunç, hepsi çürüyor. Şu çürük patlıcanlar, canıma okuyacak benim."

Elbette yalnızca taksi şoförü veya bakkal olmadık. Birçoğumuz eğitimini sürdürdü, iyi bir iş sahibi oldu. Özellikle kadınlar, hak ettikleri saygınlığı kazanabilmek için, yeni konumlarından yararlandılar. Ne var ki birinci kuşak, çocuklarına daha iyi olanaklar sağlayabilmek için, kendi hayallerinden vazgeçmiş sanki. Yarışta ellerindeki sopayı bir sonraki gruba ulaştırmaya çalışan atletler gibiler.

Hollanda'da göçmen çocuklarının akın akın üniversiteye gittiklerini görüyorum. Hollandalı akranlarına kıyasla on misli çaba sarfediyorlar; çünkü konumlarının bilincindeler. Heineken, Shell, Philips, KLM gibi şirketler, şimdiden zeki göçmen çocuklarını avlamaya çalışıyor. Severek bu yeni akımın bir parçası olmak, ben de yeniliklere açılmak istiyorum.

Yeniden evime dönmek ne güzel, şu an çatı katımda oturmuş kendi hikâyemi yazıyor olmak, üstelik bu hikâyenin, vatanımdan ve diğer ülkelerden kopup gelenlerin öyküleriyle aynı olması hoşuma gidiyor.

Firar için evimi terk ederken, topu topu sekiz rakamlık bir sayıdan ibaretti geçmişim. Yeraltı partimizin acil durumlar için bana tanıdığı bir şifreydi bu. İrtibat görevlim şöyle demişti: "Günün birinde kaçmak zorunda kalırsan, Afganistan üzerinden kaç. Ya da dağlara çık, Rusya sınırını aş. Bu da olmazsa Pakistan ya da Türkiye'yi dene. Her durumda başvuracağın yer, Rusya büyükelçiliğidir. Orada elçinin kendisiyle görüşmek isteyecek ve gizli şifreni vereceksin. Büyükelçi, uluslararası dayanışma antlaşmaları-

na göre, gerekeni yapacaktır. Sana bir pasaport verilir ve Moskova'ya gidersin, gerisi orada halledilir."

O şifreyi, sihirli bir rakammış gibi hafızama kaydetmiştim. Bazen acaba şifremi doğru hatırlıyor muyum diye endişelenirdim. Bu nedenle rakamları tersinden birkaç yere, örneğin sol ayakkabımın ökçesinin iç tarafına, not etmiştim.

Kuzey sınırımızdan Rusya'ya girme girişimlerim, defalarca suya düştü. Bir yabancı, sınıra onlarca kilometre mesafeden fark ediliyor, yakayı ele veriyordu.

En iyi seçenek Afganistan'dı galiba. Gecenin bir yarısı doğu sınırımıza yollandım, ne var ki firarın kendine mahsus bir mantığı vardır. Kafanda kaç senaryo kurarsan kur, gidişatı yollar belirliyor.

Sonunda eski bir deyim yardımcı oldu bana: "Sen yola çık, o seni alıp götürür."

Ben Afganistan diye yola düştüm; ama Türkiye'ye çıktım.

Türkiye güzeldir, Türkler çok iyi insanlardır. Severim onları. Buna karşın Türk polisi korkunçtur, hele de o zamanlar, vatandaşlarım için Türkiye'yi bir cehenneme çeviriyorlardı.

Türkiye sınırlarında Allah değil, ancak bir paket Marlboro yardımcı olabiliyordu size. Paketin kırmızı renkli uzun bir Marlboro olması şarttı. Sihirli bir formül gibi işliyordu bu. Yanınızda Marlboro olmaması, Dolar olmamasından çok daha kötü bir durumdu. Cebinizde sigara bulamayınca mahvediyorlardı sizi.

Aç bilaç ve zayıflamış bir halde İstanbul'a vardım nihayet.

Orada tek sürgün olmadığımı biliyordum; yine de birer dilenci gibi Ankara ve İstanbul sokaklarında zaman öldüren, binlerce vatandaşımla karşılaşacağımı hiç beklememiştim.

Saftım, kendimi onlardan biri olarak görmüyor, onlarla hiçbir ilişkim olsun istemiyordum. Sonuçta mücadelemi sürdürmek için Moskova yolundaydım. Kaldı ki, Rusya büyükelçiliğinden bir pasaport alana dek, yaşamıma yetecek kadar param da vardı.

Temiz bir otelde, uygun bir oda tuttum. Ertesi gün ayakkabılarımı cilaladım, sabah erkenden Rusya büyükelçiliğine yollandım. Elçiliğin kapısında bekleşen hiç kimse yoktu, kameralar her şeyi gözetliyordu.

Zili çaldım, cevap verilmesi uzun sürdü.

"Ne istiyorsun?" diye sordu biri İngilizce.

Beklediğim soru bu değildi. Kapıların bana sonuna dek açılacağını ve bir resepsiyon görevlisine, gizlice şöyle fısıldayacağımı düşünmüştüm: "Elçiyle şahsen görüşmek istiyorum.

"Ne istiyorsun?" diye tekrarladı o ses.

"Burada söyleyemem, elçiyle şahsen görüşmem gerek. diye fısıldadım girişteki eskimiş bronzdan komünist kapı telefonunun deliklerine. Ses veren olmadı.

"Yalnızca büyükelçiyle, diye fısıldadım yine.

Balkonda takım elbiseli bir Rus diplomat göründü. Bana şöyle bir baktı, sonra arkasını döndü. Belki de bir asır süren bir sessizlik izledi bunu. Sonra bir Rus askeri merdivenlerden inerek bana yaklaştı. İki eliyle demirden iki parmaklığı yakaladı, kafasını parmaklıklara yaslayarak ağır Rusça aksanlı bir İngilizce ile sordu: "Kimsin? Ve ne istiyorsun?"

Hemen onu kendime yoldaş bildim ve fısıldadım: "Uluslararası Dayanışma. İran'dan geliyorum, gizli bir şifrem var. Antlaşmalara göre büyükelçiyle şahsen görüşmem gerek."

Yürüyüp gitti; fakat beş dakika içinde büyük kapının içindeki küçük kapıyı açmak için geri döndü. Bunu hayatımın çok özel bir anıymış gibi algıladım, Sovyetler Birliği'nden yoldaşlarla birlikteydim artık, kendimi güvencede hissediyordum.

Komünist stilde kahverengi banklara sahip bir odada yerimi aldım. İlk kez görüyordum, kitaplarını kutsal yazılarmış gibi okuduğum. büyük komünist liderlerin portrelerini. Lenin, Stalin, Leonid Brejnev. Duvarda, Moskova'nın Kızıl Meydan'ında gösteri halinde, elleri kızıl bayraklı binlerce insanı görüntüleyen, kocaman bir afiş de asılıydı. Heyecandan gözlerim yaşarmıştı.

Elçiyi bekleyişim uzun sürmedi. Yüzü Lenin'i, mimikleri Stalin'i andırıyordu. Tokalaştık, ofisine doğru eşlik etti bana. Unutulmayacak bir andı bu, Lenin'in şahsi çalışma odasına giriyordum sanki. Onca yıl bu liderler hakkında öyle çok okumuş, Lenin'in odasının fotoğraflarını öyle sık incelemiştim ki, çalışma masasının üzerinde neler olduğunu eksiksiz biliyordum. Şimdi o ofisteydim ve her şey bildiğim gibiydi, portreler hariç.

Elçi beni kahverengi deriden bir koltuğa oturttu.

"Anlat," dedi.

Gizli şifremi yazabilmek için kâğıt, kalem gerekti bana. Üzerinde orak ve çekiç logosu bulunan bir not defteri uzattı büyükelçi. Duygulanmış bir halde sekiz rakamlı şifremi verdim. Emin olmak için sol ayakkabımı çıkarıp, rakamları kontrol ettim. Şifremin doğruluğundan kuşkulandığım son kezdi bu. Rakam ete kemiğe bürünmüştü: 95736240. Aslında akılda tutulması zor olmayan bir sayıydı:

9 – 5 = 4

7 - 3 = 4

6 – 2 = 4

4 – 0 = 4

Sonra rakamı ikiyle çarparak tersinden yazmam gerekiyordu: 2 x 95736240'ın karşılığı 084274191'di.

Hesap tam tamına doğruydu.

Büyükelçi kâğıdı iç cebine soktu, bana bir bardak Rus çayı ikram etti, İran hakkında birkaç genel soru sordu ve "Gelecek hafta gelin," dedi.

Dışarı çıkınca yürümeye, hayır, masmavi göğe yükselip süzülerek uçmaya başladım.

10. Yanılgı

Louis Couperus birinde şu mektubu yazmış. Yakınıyor:

> Neler düşünüyorum ben böyle!
> Nereden biliyorum bunları!
>
> Ben, şair, hayalperest, düşünür, yaratıcı, trubadur, ne anlarım bu konulardan!
> Hiçbir şey!
> Lakin bir türlü çıkmıyor aklımdan: İçimde savaştan başka hiçbir şey yok, yalnızca savaş ve kaçış var.
> Ah, keşke yine eskisi gibi düşünebilsem: keyif alsam bir kitabın güzelliğinden, bir tablodan, antik bir heykelden, tabiat değişimlerinden, bir bulutun ışığından, bir çiçeğin kokusundan, kuşların uçuşundan.
> Ne güzel olurdu, hafiflesem, bir ruh, yalnızca bir düşünce, bir hismiş gibi, göğe yükselsem, bu dünyadan uzaklaşsam, gök mavisi yaz gecesine doğru.

Ben de bir hafta boyunca İstanbul'u sarmalayan o mavi gökyüzünde süzülüp durdum; bütün her şey bir Rus pasaportu alacağımı, Bulgaristan üzerinden Rusya'ya gideceğimi gösteriyordu.

Moskova'da yeniden üniversiteye gidiyordum, hayalimde. Memleketteyken amacım yazarlıktı, şimdi şansımı Moskova'da deneyecektim artık. Rusça yazacak, Farslı bir Rus yazar olacaktım belki de.

Louis Couperus, savaş döneminde zorunlu Almanya'da geçirdiği günlerde, bir buluttan süzülen ışıktan, bir çiçeğin kokusundan ve kuşların uçuşundan keyif alamadı bel-

ki. Ama ben yaptım bunu, bir hafta boyunca sık sık gidip Galata Köprüsü'nün sıcak taşlarına uzandım, bulutlardan süzülen ışığı ve suya kondukları gibi kalkan kuş sürülerini seyrettim.

Şehrin bütün camilerini gezip dolaştım, bir kaçık gibi camilerin kargalarıyla konuştum: "Karga! Birkaç günüm kaldı, sonra Moskova'ya gidiyorum!"

Bir akşam Taksim Meydanı'ndaki ağaçların üstünde yüzlerce karganın bağrışmalarını duydum ve mutluluktan onlara Farsça bağırdım: "Hey, Türk kargaları. Moskova kargalarına sizden selam götüreyim mi?"

Şamatayla uçup gittiler.

Türkler bana şaşkın bakıyorlardı: "Ne diyor bu adam?"

Uzun bir bekleyiş haftası ve kısa bir mutluluk haftası olmuştu bu.

Ertesi pazartesi, Uluslararası Dayanışma pasaportumu almak için, sabah erkenden Rusya büyükelçiliğine yollandım.

Zili çaldım, tanıdık bir ses "Ne istiyorsun?" diye sordu.

"Büyükelçiyle randevum var," dedim fısıldayarak.

"Büyükelçi yok," dedi adam.

Biraz bekledim, yeniden zile bastım, yanıt veren olmadı. Bir daha bastım zile, maalesef aygıt ses vermiyordu artık.

Kapıda nöbete başladım. Asker dışarı çıktığında, saatler tam öğleden sonrasının beşini gösteriyordu. Adam yüzüme bile bakmadı.

"Yoldaş," dedim mahçup bir sesle, "büyükelçi ne zaman ofise gelir, biliyor musunuz acaba?"

"Hayır," diyerek selamladı beni.

Altı ay boyunca her pazartesi sabahı elçiliğe gittim, zile bastım, "Acaba büyükelçi geldi mi bu arada?" diye sordum.

Hep "hayır," diyordu adam.

Acaba yanlış bir şifre mi verdim, yoksa partimden hatalı bir şifre mi aldım diye, sorgulayıp durdum kendimi.

Ancak sorun bu değildi. Büyükelçi gerçekten de ofise dönmemişti, elçilik çalışanlarınınsa olup bitenlerden haberleri yoktu.

Moskova'da inanılmaz bir şey olmuş, Sovyetler Birliği dağılma noktasına gelmişti; ne var ki dünya bunun farkında bile değildi daha. İflas etmiş bir Uluslararası Dayanışma için, devrilmiş bir imparatorluğun kapısını çalan ilk kişi bendim herhalde. Devasa komünist gemi batmış, kurtarılabilecek malları kurtarması için, Gorbaçov başa getirilmişti. Moskova'da yaşayanlar kendi dertlerindeydiler, herkes geleceğini güvenceye almaya çalışıyordu. Gizli şifreler mi? Neden bahsediyorsunuz siz? Dünyanın her tarafında Rusya elçilikleri görev dışı bırakılmış, bütün elçiler Moskova'ya geri çağrılmıştı.

Sovyetler Birliği'nin gerçekten dağılması, aslında birkaç yıl daha sürecekti; ama benim kafamda bu iş olup bitmişti bile.

İstanbul'a altı ay dayanabildim, daha sonra istesem de kalamayacak duruma geldim.

Geldiğim günün akşamı, umut dolu olarak, çift yataklı temiz bir oda tuttum. Yatağın çift kişilik olması şart değildi; fakat boğaza bakan bu odanın manzarası çok güzeldi. Bir haftalık kirayı rahat öderdim. Kalışımın uzayacağını anlayınca, ikinci katta daha küçük bir odaya taşındım. En sonunda da otelin dördüncü katındaki en küçük odaya yerleştim.

Param vardı daha; ancak Türkiye'de ne kadar kalacağını kim bilebilirdi ki? Olur ki ellerine düşersem, polislere rüşvet verebilmek için, elimin altında biraz nakit olmalıydı. Boğazımdan kesiyor, yalnızca bir parça ekmek ve bazen de bir kâse çorbayla idare ediyordum. Bir gün mutlaka zulamdaki paraya başvurmak veya oteli terk etmek zorunda kalabilirdim. Otel sahibine saatimi gösterdim. Karşılığında bir başka odada üç gece daha kalınama izin verdi.

Burası bir odadan çok bir kümesi andırıyordu. Ayakkabılarımı kapının önünde çıkarmak ve hemen yatağa atlamak zorundaydım. Odada başka hareket alanı yoktu. Işıklandırma da yoktu. Bir mezara girip yatıyordun sanki.

Ama olsun, belki de ertesi hafta Moskova'da, Kızıl Meydan'a bakan bir odanın perceresinden, tarihi altın çatıları seyrediyor olacaktım.

Oda kokuyordu, yine de şikâyetçi değildim. Bir gece kulağıma garip sesler geldi. Yatağın altında onlarca sıçan kaynaşıyordu. Korkudan arkama bile bakmadan oteli terk ettim.

Orası bir tuvaletmiş meğer. Sahibi deliği bir tahtayla kapatmış, üstüne bir yatak koymuştu.

11. Kâbuslar

Yine korkunç bir kâbus gördüm. Rüyamda İstanbul'da dar bir sokakta, doğrudan tren yoluna açılan sokaklardan birinde, yürüyordum.

Zaman epey ilerlemişti, gökyüzü karanlıktı, sokak lambaları yanmıyordu. Yine de her şeyin üstüne, ne güneş doğan ne de tam karanlık bir ölüler diyarına mahsus, sisli bir ışık, belli belirsiz bir alacakaranlık çökmüştü.

Pencerelerden kımıltısız beni izleyen insanlar sarkıyordu.

Aniden ayak sesleri duydum. Tıkırtılar, raylar üzerinde son hız ilerleyen bir tren sesini andırıyordu. Sonra kulakları sağır eden müthiş bir gürültüye dönüştü bu. Önümde annemle babam vardı. Gölgesiz oluşları dikkatimi çekmişti.

"Oğlum, sen misin?" diye fısıldadı annem, "görüyorsun, elini tutamıyorum senin."

"Neden böyle acele ediyorsunuz?"

Babam rulolayıp koltuğunun altına sıkıştırdığı portrelerinden birini gösterdi.

"Nedir o?"

"Büyük dedenin portresi."

"Niye yanına aldın onu?"

Öne doğru eğildi, boyu benden kısa olduğu halde, işaretlerini görebilmem için ellerini yüzüme yaklaştırdı, "Bu... çok tehlikeli," dedi.

"Resmi anneme verdi, çakısıyla bir kuyunun kapağını açtı. Kuyuda, demirden bir merdiven vardı, babam basamaklardan inmeye başladı. Annem onu izledi."

Bu bölümü, Willem Friederik Hermans'ın *In de mist van schmmenrijk* [Ölüler Diyarındaki Siste] adlı eserinden al-

dım. Hermans, öğrenci Karel R.'ye yazdırdığı savaş günlüğü aracılığıyla, işgal altındaki Amsterdam'dan düşünce ve yaşantıları dile getirmiş.

Kitabı okurken, bu pasajı defterime aktarmıştım.

Ben de aynı kâbusu gördüm çünkü.

İstanbul'dayken korkulu rüyalardan yakamı kurtaramıyordum. Eşimle kızımı kaderlerine teslim etmiştim, artık evime geri dönemiyordum ve gidecek hiçbir yerim yoktu. Yoldaşlarıyla birlikte, halkını özgürlüğe kavuşturmak isteyen adamın kendisi şimdi bir serseri olmuştu.

İstanbul sokaklarında başıboş dolaşırken, büyükelçiliğin sokağını es geçiyordum. Sürgünler ordusuna ben de katılmış, kendimi hayatın gidişatına bırakmıştım.

Kalacak yer bulmak kolay değildi. Türkler, İranlı sürgünlerin hepsini İran'da kendilerine ait birer petrol kuyusu sahibi, Karun kadar zengin insanlar sanıyorlardı. Bu yüzden hemşerilerimden normalin üç misli kiralar talep ediyorlardı. Polis memurları her köşeye pusulanmış, av bekliyorlardı. Bir polis memuru gören İranlılar anında yan sokaklardan birine sapıyordu. Polisler, parası var diye düşündüklerini hemen durduruyordu.

İlk soruları "Pasaport!" idi; çünkü neredeyse hepimizin Türkiye'de kaçak yaşadığını biliyorlardı. Kâğıtların tamamsa, adresini soruyor, bunu öğrenince de artık rahat bırakmıyorlardı seni. Gecenin bir yarısı kapını çalıyor, para istiyorlardı. Vermezsen, hemen alıp karakola götürüyorlardı. Yanımızda hep on dolarlık bir banknot bulundurmak zorundaydık, yoksa paranı bulana dek her şeyini didik didik ediyorlardı.

Bütün paramı ceketimin yakasında bir deliğe saklamış, günün birinde bulmalarından korkar olmuştum.

Kafayı yememek için saatler boyu şehirde dolaşıyordum. Gözyaşlarımı hep içime akıtıyordum. Ancak birinde Boğaz'ın kıyısına geldiğimde, büyük bir yük şilebi geçtiğini görünce, hüngür hüngür ağlamaya başladım.

Günün birinde yüzlerce vatandaşımın merkezî polis karakolu önünde bekleştiklerini gördüm. Garip bir manzaraydı bu; çünkü normalde herkes oradan uzak dururdu. İlticacılar, Türk polisinin tutumu hakkında Birleşmiş Milletler'e sayısız şikâyette bulunmuşlardı. Şimdi, polis memurlarının tavırları konusunda ihtarda bulunmak için, bir BM delegasyonu gelmişti.

Bir tanıdık aradım, kimseyi göremedim. Gençlerden biri polis karakoluna doğru bir şeyler bağırdı. Yorgun ve yıkılmış biriydi, duruşu ve sıkılmış yumruklarından anlaşılıyordu bu. Başkaları da ağır sözler haykırıyorlardı. Vatandaşlarımın topluca Türkçe sloganlar atması şaşırtmıştı beni.

"Türk polisi faşist!"

Yardım! Yardım! Yardım!

Tehdit hisseden polis memurları coplarıyla insanlara saldırdı, ellerine kim geçtiyse tutuklayıp yerlerde sürükleyerek karakola götürdüler.

İlk sloganı atan genç, iç cebinden bir şişe çıkardı ve içeriğini kafasına ve giysilerine boca etmeye başladı. Benzin olduğunu anlayamamıştım. Adam, cebinden bir çakmak çıkardı ve kendini ateşe verdi. Ben ne yaptığını kavrayana dek iş işten geçmiş, alevler tüm bedenini sarmıştı. Sırt çantamı yere fırlattım, ceketimi çıkardım ve ona doğru koştum. Duyduğu acı yüzünden, bir kukla gibi dört yana kıvranıyordu, bu yüzden onu sımsıkı kucaklayamıyordum. Herkes ürkmüştü, polisler bile. Hemşerilerimden biri adamın üstüne atlamış, yere devirmeyi başarmıştı. Alevleri söndürmek için ceketimi alıp kafasının üstüne attım. Kadınlar çığlık atıyor, erkekler sloganlarını daha bir güçlü bağırıyor, BM temsilcileri dışarıya koşuyorlardı. Heyecan doruk noktasındaydı.

Sirenleri çığlık çığlığa bir ambulans geldi ve atları üstünde bir grup silahlı polis belirdi. Atlı polisler, ellerine düşmemek için kaçmaya başlayan göstericilerin üstüne yürüdü. Ceketimi yerden kaptığım gibi uzunca bir yan so-

kağa daldım ve sonuna dek koşmaya başladım. Sağa dönerken kafamı sert bir şeye çarptım, yere yuvarlandım.

Orada ne kadar yattığımı bilmiyorum, sonunda biri yerden kalkınama yardımcı oldu, bir hemşerimdi bu.

"Sana ne oldu böyle?" diye sordu adam.

Hiçbir şey hatırlamıyordum.

"Yüzün, ellerin yanmış, giysilerin de?"

Konuşacak durumda değildim.

"Ailen var mı burada? Karın? Çocukların?"

Gözlerim yanıyor, gözyaşları yanaklarımdan aşağı süzülüyordu. Adam sorusuyla beni yüreğimden vurmuş, kendime gelmeme yardımcı olmuştu. Boğazıma tıkanan yumruk yüzünden cevap veremiyordum ona.

"Nerede kalıyorsun?" diye sordu adam.

Şehrin dışında, ancak akşam saat ondan sonra içeri girebildiğim ve sabah altıda yine terk etmek zorunda olduğum, ucuz bir handa kalıyordum. Geceleri, sezonluk Türk işçileriyle birlikte geçiriyordum. Yerde yatıyor, gece başı üç dolar ödüyordum.

Adam beni alıp bir çayevine götürdü, orada hikâyemin bir kısmını anlattım ona.

Kendisi diplomalı bir cerrahtı, orduda görev yapmıştı. Geçmişte benimle aynı yeraltı örgütünde aktif olduğunu ima etti.

"Sağlıklı görünmüyorsun," dedi kaygıyla, "benimle gel. Kendi iyiliğin için."

"Nerede kalıyorsun?" diye sordum.

"Yaşlı bir çift bir ev kiralamış, kendilerine pahalı geliyor. İranlı Ermeniler, Amerika'ya gitmek istiyorlar; ama kâğıtlarını bir türlü tamamlayamadılar. Evde ben hariç üç erkek daha kalıyor. İllegal. Ancak karanlık çöktükten sonra içeri girebiliyoruz. Mecburi bir durum yoksa ertesi gün evi terk edip gitmek zorunda değiliz. İyi insanlar. Yemekleri kadın yapıyor. Geceliği kişi başı yedi dolar, yemek dâhil. Diğer adamlardan biri ayrıldı. Onun yerini alabilirsin."

Pek rastlanmayan bir teklifti bu, aslında kimseye güvenmemem lazımdı; fakat kaybedecek bir şeyim kalmamıştı. Yalnızlığa dayanamıyordum artık.

Yıkık dökük o harabeye ev denilemezdi aslında. Ama fark etmiyordu, oturabilecek bir yerim olsun yeterdi.

Zifiri karanlık holde, tanıdık İran yemeklerinin hoş kokusu karşıladı beni. Burnuma taze ekmek kokusu, kulağıma Farsça fısıldaşmalar geliyordu. Anne sözcükleriydi duyduklarım: "İçeri gel oğlum. Ah, yüzüne ne oldu öyle?"

Polis karakolu önünde olanları anlatıp onu üzmek istemedim, selamlamakla yetindim: "Selam, ne şirin bir ev bu."

Oda sade, hoş ve sıcacıktı, tıpkı bizim ev gibi kokuyordu.

Çay hazırdı, küçük bir televizyon konuşuyor, kırmızı renk bir kasetçalar Farsça bir türkü söylüyordu. Yerde oturmuş satranç oynayan ve kitap okuyan üç erkek ayağa kalktı. Neden bilmiyorum; tam o anda yere yığılıverdim.

Adamlar ayağa kalkınama yardımcı oldular, beni alıp banyoya götürdüler, aynı hamamlardakine benzer bakırdan kocaman bir küvete soktular, başımdan aşağı sıcak sular döktüler. Sanki kardeşleriymişim gibi beni yıkadılar, kendi temiz giysilerini getirdiler, götürüp sobanın başına oturttular, yaşlı kadın benim için oraya yuvarlak bir tepsi üstünde bir tas çorbayla bir parça taze ekmek getirip bırakmıştı. "İyi ki yakınların seni bu durumda görmüyor. Karın, çocukların var mı?"

Ona ailemi ve buralara nasıl geldiğimi anlattım.

"Karın şimdi Türkiye'de olduğunu biliyor mu?"

"'İstanbul'dan selamlar!' yazılı bir kartpostal gönderdim. Aldı mı o kartı, bilmiyorum."

Bir hafta dışarı çıkmadım ve o İranlı kadın, şefkatli elleriyle, tadına doyulmaz sıcak çorbalardan yapıp getirdi bana. Çay içiyor, televizyon izliyor, eski gazeteleri okuyor, satranç oynuyor, kaybediyor, her seferinde yeniden kaybedi-

yordum. Ta ki kazanmaya, o şirin odada bulunan herkesi yenmeye başlayana dek.

Bir gece biraz dolaşmak ve bundan sonra atacağım adımları düşünmek için, kimseye haber vermeden dışarı çıktım. Dar bir sokakta bir polise yakalandım. Beni bir sokak lambasına sıkıştırarak şöyle dedi: "Nerede kaldığını biliyorum. Para ver, yoksa alıp götürürüm."

Eline bir banknot sıkıştırdım. Lambanın ışığında on dolar olduğunu gördü. Omuzuma şiddetli bir yumruk indirdi ve "Bu ancak bacına yeter! Daha çok ver!" Ceplerimde biraz bozuk para daha vardı. Gerisi ceketimin yakasındaydı. Bulursa hepsini kaybedecektim.

"Başka yok," diyerek şansımı denedim.

Bir yumruk daha indirdi ve yakamdan sürükleyerek, sokaktaki ağaçların altında duran polis arabasına doğru sürükledi. Tutuklansam, kimse yardım edemezdi bana.

"Bir dakika," dedim, cebimdeki son iki banknotu da bulup verdim.

"Sana bir hafta mühlet. Hâlâ buralardaysan gelip bulurum seni. Anladın mı?"

"Anladım."

Yeteri kadar başıboş dolaşmıştım, daha fazla beklemek anlamsızdı, Moskova'yı unutmalıydım artık. Bir haftalık istirahat ve iyi yemek, karar verebilmem için yeterli güç vermişti bana.

Binlerce diğer ilticacı gibi, ben de kaçak yollardan bu ülkeyi terk etmek zorundaydım.

Bunun için para lazımdı. Yanlarında kaldığım çiftin bir akrabası aracılığıyla karıma haber yolladım, o da İstanbul'dan İranlı bir şirket vasıtasıyla, elime birkaç bin dolar geçmesini sağladı.

İllegallerin hepsi bir insan taciri peşindeydiler. İstanbul'daki yüzlerce insan simsarından hiçbiri güvenilir değildi; ancak başka bir seçeneğimiz yoktu.

Burada orman kanunları işliyordu, ancak en güçlüler hayatta kalabiliyordu. Çok para sayanlar, dünyanın en iyi yerlerine gönderiliyordu.

On bin dolar ödersen, tacirler seni bir hafta içinde New York'a götürüyorlardı.

Dokuz bin dolar ödeyen üç gün içinde Londra'da olabiliyordu.

Sekiz bin dolara üç güne kalmadan Paris'teydin.

Berlin'in fiyatı yedi bin dolar, Stockholm beş bin dolar, Oslo dört bin dolar, Kopenhag üç bin dolardı.

Birkaç bin dolardan fazla parası olmayanlar ancak Hollanda'ya gidebiliyordu.

Kimse Hollanda'yı istemiyordu. Kimse bu ülkenin tam olarak nerede olduğunu bilmiyordu. Hollanda'nın adı kötüydü, tavsiye edilmiyordu: "Yapma bunu, parana yazık. Dili çok zor, küçücük bir ülke. Hep yağmurlu ve rüzgârlı o yeri çıkar kafandan."

Borçlarımı kapattıktan sonra, tam iki bin yedi yüz elli dolarım kalmıştı. Daha bu paradan kendime bir takım elbise, bir gömlek ve bir çift ayakkabı almak istiyordum. Birkaç yüz dolar da acil durumlar için bir kenara koymalıydım. İnsan tacirleri yuvarlak rakamları sever, bu durumda onlara ancak iki bin dolar verebilecektim.

Tacirlerin bir ofisleri yoktur, hepsinin Atılgan, Ayaz, Saffet, Yahya gibi birer takma adları vardır. Kendilerine paravanlık yapan polis memurlarıyla ortak çalışırlar hep.

İnsan tacirlerinin de uğradığı bir kahve vardı. Gidip dışarda, kaldırımdaki ağacın altına kurulu masalardan birine oturacaktın. Ağacın altında yerini aldığın gibi, içerde oturan adamlardan bazıları seni gözetlemeye başlardı. Güvenilir kanısı oluşursa, çıraklarından birini gönderir, o da gelip yanına oturur ve bir sigara ikram ederdi. Bu şekilde ilişki kurulmuş olurdu.

"Ne kadarın var?"

"İki bin dolar."

Çırak ağacın köküne tükürdü ve çekip gitti. Zahmete değer biri değildim ben. Bir on beş dakika daha kaldım orada. Benim yaşlarımda bir genç, keskin bakışlarından çırak olmadığı belliydi, gelip yanıma oturdu ve Türkçe -İngilizce şöyle dedi: "İki bin dolarla hiçbir yere gidemezsin."

O da sigara ikram etti.

"Başka hiç param yok."

Gözlerimin içine baktı, bakışlarıyla beni ölçtü ve yalan söylemediğimi hemen anladı.

"Benimle geleceksin," dedi.

Motoruyla gelişigüzel birkaç sokaktan geçtik, takip edilmediğimizden emin olmak istiyordu. Dış mahallelerden birinde kötü bir lokantada durdu, ikimize yemek söyledi."

"Çocukların var mı?" diye sordu dostça.

"Evet, küçük bir kızım var."

"Benim de, benim de küçük bir kızım var," diye gülümsedi.

Siması sempatik, kıvırcık saçları siyah, gözleri koyu renkti.

"Eşinle kızın neredeler?"

"Evde, İran'da."

"Doğrusunu yapmışsın, bu tür seyahatlere katmamalısın onları."

Yemek işi bitince önüme bir kâğıt sürerek, "Adresini yaz. Yarından itibaren akşamları evden ayrılma. Paranı hazır tut. Yanına eşya almayacaksın. Ve ağzını sıkı tutacaksın," dedi.

Adresimi yazdım. Kâğıdı cebine soktu, yemek parasını ödedi, motoruna atlayıp gitti. Yürüyerek eve döndüm.

On beş akşam ve on beş uzun gece boyunca, boşuna yolunu bekledim onun. Param mı az gelmişti? Sonradan güvenilirliğimden mi kuşkulanmıştı? Ortam mı henüz güvenceli değildi?

Sözünde durmak gibi bir zorunluluğu yoktu. Belki de daha yağlı müşterilerle karşılaşmıştı. Paramı kaptırmadığıma seviniyordum. Tacirlerden birine parayı önceden veren, sonra bir daha yüzünü görmeyen, sayısız insan tanıyordum. Amerika için on bin dolar ödeyen ve bindikleri uçak, Türkiye'de bir başka kente inenler bile vardı. Ama içimden bir ses, adamımın beni yüz üstü bırakmayacağını söylüyordu.

Haklı çıktım. On altıncı gece beni almaya geldi. Ev arkadaşlarımla yaşlı karı koca, bol şans dilediler bana. Hepsiyle kucaklaştım, kadını öptüm. Dışarda o adamın peşinden, bir ağacın altına park ettiği motoruna doğru yürüdüm, arkasına bindim. Şehirden çıktı, meralara yollandı.

Issız bir yerde durdu, parayı istedi.

Ne yapabilirdim?

Giysilerimin altından bir zarf çıkardım.

Motorunun farı ışığında banknotları saydı. İki bin dolardı. Zarfı iç cebine soktu. Artık motoruna atlayıp gidebilir, beni orada bir başıma bırakabilirdi. Yapmadı bunu. Virajlı bir yoldan bir on beş dakika daha yol aldık. İlerde, büyük bir kamyonun silueti belirdi.

Adam, kamyonun yanında durdu. Şoför, arka kapağı açmak için aşağı atladı. Omzuma vurarak kısaca "bol şanslar," diledi.

Kamyonun kasasına tırmandım, balyalar arasından emekleyerek arkaya ilerledim. Tacir motoruyla gitti. Arka lambasının kırmızı ışığı gecenin içinde yavaş yavaş kayboldu. Kamyonun motoru çalıştı, balyalar arasından diğerlerinin sesini duymam biraz zaman aldı. Etrafımda altı, yedi kişi daha vardı. Her birimiz, hayatın bize hazırladığı sürprizlerin bekleyişi içindeydik.

12. Kargaşa içinde düzen

Suriyeli bir arkadaşımı ziyaretten yeni döndüm, Salih bin Hamd, benim yaşlarımda bir yazar. Yalnız yaşıyor. Arapça hikâyelerini yazmak için bütün gün evinden çıkmıyor. Önceleri o gelirdi dükkânıma. Kırık dökük bir Hollandacayla yaptığımız kısa bir sohbetten sonra çıkıp giderdi.

Yavaş yavaş ziyaretlerini uzattı, müşteri gelse bile konuşmalarına ara vermez oldu.

Sonraları elinde portatif bir iskemleyle dolaşmaya başladı şehirde. Bazen o iskemleyi benim dükkânın önüne açıyor, saatlerce hareketsiz oturup sigara içiyordu.

Hoşlanmıyordum bundan, yine de onu kovamazdım. Onun yüzünden tüm müşterilerimi kaybetsem bile yapamazdım bunu.

Yazar Salih bin Hamd kendi öz dilinden ayrı düşmüştü. Bazen aylarca görünmüyor, sonra burnumun dibinde bitiveriyordu. Geçenlerde yine aniden çıkıp geldi. Sabah erkendi. "HAYDİ HOLLANDA HAYDİ" yazılı, turuncu renk kocaman bir şişme çekici, bir iple sırtına bağlamıştı.

Çekicin havasını aldım, o nesneyi dürüp katladım ve şaşkın Salih'i götürüp evine bıraktım.

Ertesi gün kanalın karşı yakasında birinin çığlıklarını duydum. Yanında bir ambulans durmuştu. Çok insan birikmiş olduğundan, iyi göremiyordum olanları. Tek gördüğüm polislerden birinin elinde turuncu renk şişme bir çekiç olduğuydu. Koşmaya başladım; ama daha karşıya ulaşamadan, hareket edip gitti ambulans.

Yazar Salih bin Hamd'da kendimi görüyorum. İçim sızlıyor. Bir yığın Arapça kitap yazmış. Çatı katı odamda yazılarıma çalışırken, sık sık onu düşünürüm.

Gördüğü tedaviden sonra, bugün psikiyatri hastanesinden taburcu oldu. Ziyaretine gittim.

"Daha iyiyim," dedi Salih. İçtenlikle inanmak isterdim ona.

Salih bin Hamd, İstanbul günlerimi hatırlatıyor bana.

Hollandalılar sık sık Türkiye'ye tatile giderler. İstanbul'un gizemli camilerine bakarak, oraların bir cennet olduğunu söyler herkes.

Onlarca kez dalgın dalgın o dar sokaklarda, o tarihi yerlerde, o ibadethanelerde dolaşmışlığım vardır.

Geçenlerde Türk yazarlardan birinin İstanbul hakkında yazdığı kitabı okudum. Garip bir deneyim oldu bu. Ancak o kitabı okuduktan sonra, görebildim İstanbul'u.

Türk yazar şu sonuca varıyordu: "İstanbul'dan keyif almak, üzüm asmalarının, ağaçların ve harabelerin size tesadüfen bağışlayacağı ihsanı alıp kabul etmek için, ilk etapta ve hatta özellikle, bir yabancı olacaksınız."

İstanbul'da uzun süre bir yabancı oldum; ama ne üzüm asmalarını gördüm ne de ağaçları.

Korkarım Salih bin Hamd da daha görmemiştir Amsterdam'ın kanallarını, kayıklarını, kiliselerini ve Dam Meydanı'nı.

On sekiz tekerlekli o kamyona tırmandığım an arkamda bıraktım İstanbul'u.

Yük bölümündeyken, kamyonun izlediği güzergâh hakkında hiçbir fikrim yoktu. Şimdi kendi aracımla sık sık Almanya'ya gittiğimden, o kamyonun Düsseldorf üzerinden Hollanda'ya gittiğinden eminim neredeyse. Şoförler çiftti mutlaka; çünkü yoldayken kısacık üç mola hariç, hiçbir yerde durmamıştık.

Balyaların ardında oturur vaziyetteydik, uzanacak yerimiz yoktu. Birbirimizi göremiyorduk ve oksijen yetersiz olduğundan, hareketlerimizi kısıtlı tutmak zorundaydık. Arka kapağın altındaki aralıktan sızan hava yeterli değildi, bu yüzden hepimiz sürekli yarı uykuda gibiydik. Ba-

zen birisinin uyuşukça, pek anlaşılmayan şeyler söylediğini duyuyordum.

"Sencee biiizz neeeredeyiiiz şiimdii?"

"Biiilmiiyooruuu..."

Uykumda boğulurum korkusuyla, uyanık kalmaya çalışıyordum. Birkaç saat çömeldikten sonra, sanki bacaklarım davul olmuş gibi bir hisse kapıldım. Ayaklarımı acilen uzatmam gerekiyordu; ancak buna yer yoktu. Daha fazla dayanamadım, baskıdan dizlerim çatlayacaktı. Baskıyı hafifletmek için ellerimi yere bastırdım. Buna da fazla dayanamadım. Duruş değiştirip kafamı yere yasladım. Bu daha iyiydi, ama şimdi de nefes alamaz olmuştum. Balyalar arasından güçlükle arka kapağa doğru emekledim. Aralığa varınca birkaç kez derin nefes aldım. Temiz hava, bacaklarımla ensemin ağrılarını silip atmıştı.

"Kapağa doğru gelin. Yoksa öleceksiniz," diye İngilizce fısıldadım diğerlerine.

İlkin tepki gösteren olmadı, sonra tıslamalar geldi kulağıma.

Karanlıkta göremiyordum onları, birkaç kez elimle hafifçe döşemeye vurdum. "Kapağın altındaki aralığa yaklaşın ve derin nefes alın,"dedim.

Herkes biraz düzeldikten sonra, konuşma başladı. Yedi kişiydik: Bir Afgan, bir İranlı, Suriyeli bir Ermeni, bir Iraklı, Türkiyeli bir Kürt ve iki Bulgar.

Zorunlu kısa süren konuşmalarla zaman öldürüyorduk. Bazıları tek kelime İngilizce bilmiyordu.

Fantazilerimizde kendimizi Erivan, Şam, Kürdistan, İsfahan ve Bağdat'ta özgürce dolaşırken görüyorduk.

Kamyonun hızı düştüğünde, yine emekleyerek balyaların ardına sığınıyorduk.

Yoldayken arka kapak üç kez açıldı. Şoför bizimle tek kelime konuşmadan, dolu kovayı alıp yerine boşunu koydu. Ekmeğimiz suyumuz boldu.

Kapağın sürgüsü son kez açıldığında, kasaya bir deniz dolusu temiz hava hücum ederken, şoför emirler yağdırmaya başladı: "Acele, çabuk...!"

Çok uzun aynı vaziyette oturduğumuzdan, ayağa kalkamıyorduk. Ellerimiz ayaklarımız üstünde çıkışa doğru emekledik, balyalara tutunarak ayağa kalktık.

"Acele! Bu şekilde... Çabuk olun! Şu tarafa!" diye bağırıyordu şoför.

Herkesi farklı bir tarafa karanlığın içine sürdükten sonra, kamyonu çalıştırdı yine.

Diğer yolcuların nereye gittikleri ve sonunda nereye düştükleri hakkında hiçbir fikrim yok. Kendim uzun bir yoldan, çiftlikler ve hendekler boyunca, ilerledim. Yönümü kestirmeye yardımcı olacak ne bir dağ ne bir tepe vardı çevremde, ta ki uzaktan bir kilise kulesinin yükseldiğini fark edene dek.

Sabahın kör ünde vardığım köye, o güne dek hiçbir yabancı uğramamıştı galiba. İnsanlar şaşkın bakıyorlardı. Görünüşüm bir deliyi andırıyordu sanırım. Kilise kulesine tam yaklaşmıştım ki bir polis arabası durdu yanımda. Ellerimi havaya kaldırdım ve "Asiel! (İltica!)" diye bağırdım.

Bu sözcüğü şoförlerden biri fısıldamıştı kulağımıza.

Karakolda sorguya alındım. Memurlardan biri hikâyemi ana hatlarıyla kayda geçti ve parmak izlerimi aldı. Sonra beni bir ilticacılar merkezine götürdü, sıradan vatandaşların uğramadığı bir yerde bulunan eski bir kışlaydı burası.

Varlığından habersiz olduğum bir dünyaya düşmüştüm. Sigara içen ve türlü diller konuşan sakallı, sakalsız birkaç yüz erkek; rengârenk uzun etekli müslüman kadınlar; kısacık etekli Rus kadınları; karınları burunlarında Bulgar kadınları; bisiklet süren Moğol çocukları; Somalili savaş göçmenleri; kısa boylu genç annelerin kucağında Çinli bebekler; İranlı şairler; kadınlı erkekli Boşnak artistler; Türkiyeli Ermeniler; PKK'lı Kürt isyancılar, dünya güzeli Afgan kızları; caniler; eski gerillacılar; işlerinin ehli

generaller; uyuşturucu tacirleri; fahişeler; casuslar; hırsızlar; yalancılar; din uğruna can verenler; Hollanda kedi ve köpekleri: Hepsi bir arada yaşıyordu.

Ağacın tepesinde, her şeyi ve herkesi gözetleyen bir karga vardı.

Demirden ranzalarda uyuyan beş başka adamın kaldığı küçük bir odada, bana da bir yatak verildi.

Daha yeni kafamı kollarıma yaslayıp yatağıma uzanmıştım ki, alan polis arabalarının öten sirenleriyle doldu. Herkes dışarıya fırladı. Duş kabinlerinden birinde, genç bir Sırp bıçaklanmıştı. Şimdi bütün erkekler, elleri başlarının üstünde kenetli ve yüzleri duvara dönük bir halde, yan yana dizilmek zorundaydılar. Ben bir Boşnakla bir Iraklının arasındaydım.

Kaotik bir ortamdı. Polisler caniyi ararken, uzun süreli açlık grevinden bitkin düşmüş bir grup mülteci, tv-salonuna serili döşeklerde yatıyorlardı. Bu adamlar sekiz yıldır aileleriyle birlikte kampta yaşadıkları halde, hâlâ mahkemeden bir karar çıkmasını bekliyorlardı.

İnsanlar, bunca düzensiz ve güvencesiz bir ortama uzun süre dayanamıyorlardı. Kendilerini bu sefer de Kanada veya Amerika'ya atacak bir insan taciri bulmaya çalışıyorlardı. Kampın tek telefon kulübesinin önünde gece gündüz uzun bir kuyruk vardı. Yakınlarını arıyorlardı.

"Evimizi sat, parayı gönder."

"Arabamızı sat, parayı gönder.

"Babana git, biraz para iste."

"Altınlarını sat, parayı gönder."

İki kez karımı arayıp sormak istedim: "Babama git, para iste."

Babamın bana yardım etmek için evini satacağından emindim; ancak daha bağlantı kurulmadan ahizeyi tekrar yerine koydum: Ona bunu yapamazdım.

Üçüncü kez ahizeyi elime alıp numarayı çevirirken, kulübenin camına vuruldu. Bir grup gönüllü, Hollandaca kurslarıyla, bu kargaşanın içinde düzen yaratmaya çalışıyordu.

İçlerinden biri, bir kadın, camdan içeri bağırdı: "Hollandaca dersi var! Sen de gelir misin?"

Ahizeyi yerine koydum, o kadınla gitmeye karar verdim.

Karga gaklayarak kampın üstünden uçtu.

13. İneğin komedyası

O kursa başladığım günden bu yana yıllar geçti ve bu arada okumam gereken Hollandaca kitapların hemen hemen hepsini okudum.

Bazen, genellikle bir yazıyı daha iyi değerlendirmek istediğimde, metni Farsçaya çevirmeye çalışıyorum. İranlı okurlarım yok, bunu kendim için yapıyorum.

Geçenlerde Amsterdamlı yazar Gerbrand Adriaensz Bredero'ya ait *De klucht van de koe* [İneğin komedyası] adlı eseri çevirdim. Hollanda altın çağı edebiyatından bir şaheser bu.

Düzenbaz, küstah bir hırsızla, ahmak bir çiftçiyi anlatıyor bu güldürü. Hırsız, çiftçiden çaldığı ineği, yine aynı çiftçiye satmayı başarıyor:

Ah değerli dostum, canım efendim
Yok ifademe ekleyecek başka bir malumatım
Eğer yeterli değilse bu anlattıklarım
Beceriksizliğime verin, budur benim engelim
Ne kadar nezih olsa da, her meşguliyetin
Vardır düzeltilecek bir eksiği, bunu böyle bilin.

Pek de akil sayılmaz kişi,
Yapmak istiyorsa boyunu aşan işi.
Ben elimden geldiği kadar yazdım:
Kim bunu görür, tetkik eder, okursa veya,
Ya da eğer siz sahipseniz daha üstün zekâya
Af ihsan eyleyin, bencileyin bu genç çırağa.

17. yüzyıl Amsterdamcasını kendi başıma çeviremezdim elbette. Tercümeyi Harry ile birlikte yaptık. Harry fotoğrafçı, Amsterdam'daki dükkânlarla sahipleri hakkında portre serileri hazırlıyor. Ona göre bir şehrin tarihçesini en iyi göstermenin yolu, o kentin dükkânlarındaki değişimleri görüntülemekten geçiyor.

"Son on yıl içinde, sayısız göçmen kentte yeni dükkânlar açtı. Bu kentin tarihçesinde önemli bir dönüm noktasının tanığı olduğumdan eminim. Daha geçenlerde gece açık dükkânlar, şark lokantaları, Afgan bakkalları, Faslı fırıncılar, nargileli Fars çayevleri, Türk ekmeği, baklava, kocaman karpuzlar ve benzeri konular içeren bir seri hazırladım."

Harry fotoğraflarını belediyeye ve gazetelere satıyor.

"Senin dükkân farklı. Amsterdam'ın çok özel ve tarihi bir binasına kurulmuş. Özellikle de tabelan yok mu, resmi tamamlıyor," diyor.

Dükkânının önünde güzel bir fotoğrafımı çekti: "Kahve simsarı Refik Fuad."

Fotoğrafım Amsterdam'ın yerel gazetesinde yayınlandı.

Harry ile birlikte köşedeki kafeye gideriz bazen. Buz gibi soğuk yıllanmış 'jenever' içmesini ondan öğrendim. Şimdi hep bir şişe bulunur evimdeki buzdolabında. Kafede sürekli *İneğin Komedyası*'ndan bölümler okudum, Harry ile birlikte. Hollandaca dili aramızda bir köprü olmuştu.

Harry, belirli aralıklarla bana uğrayarak şöyle der: "Var mı başka soruların, Fuad?"

Defterimi açar, ona hikâyemden bölümler okurum. Akıcı olmayan parçalardır bunlar. Harry, benim için düzeltir bunları. Harcadığı zamanı kahveyle telafi ederim.

Kime ve neye borçlu olduğumu bilmiyorum; ama kampın güvenlik bölümünden bir görevli, günün birinde eşyalarımı toplayıp kendisiyle gelmemi söyledi. Yurtdışı edeceklerini sandım. Diğer iki adamla birlikte, kuzu kuzu minibüse bindim. Güvenlik görevlisi, arabasını yeşil bir sete paralel düz bir yoldan sürüyordu. Yarım saat sonra, küçük bir

çiftlikte durdu. Şimdilik bu çiftlikte, o iki adamla birlikte, kalacaktım. Yeni ilticacılara yer açmak için, bizim yataklarımıza muhtaçtı kamp.

Görüldüğü kadarıyla, hiç tanımadığım o adamlarla birlikte uzunca bir süre aynı çatı altında yaşayacaktım; ne var ki onlar bir hafta sonra ortadan kayboldular ve bir daha geri dönmediler. İnsan tacirleri vasıtasıyla kapağı Amerika'ya atmışlarsa, hiç şaşmazdım.

Karımla kızımı yanıma aldırabilmek için, o evde tek başıma, setler, yağmur, inekler ve yeni bir dilden oluşan, yeni bir hayat kurmak zorundaydım.

Evde, demir karyolalı ve ak çarşaflı üç küçük yatak odası vardı. Oturma salonuna, elden düşme kahverengi yuvarlak bir masayla bir televizyon konmuştu. Her yönüyle çıplak mutfağı süsleyen tek alet, siyah bir kahve makinasıydı.

Temkinli olmazsam canıma mal olabilirdi o ev.

Genellikle dışarı çıkıyordum; toprak tazeydi, balık ve yosun kokuyordu. Orada oturuyor olmak ilginçti aslında. Eskiden çevremde gördüğüm her şey yaşlı ve eskiydi: Dağlar, nehirler, bağlar, evimizin kargası, cami, halılar. Erkeklerin saçları başları ağarmış, kadınlar çarşaflı olurdu. Buradaysa her şey genç ve yeniydi. Sokak lambasına konan karga bile bir yavruydu daha. 'Polder'da* oturuyordum, bana ilham veriyordu bu.

İlk aylarda bulunduğum çevre bana yetmişti, sonra çöküntü başladı. Vatanımdayken önce Şah'la, sonra dinî liderlerle savaşmıştım. Firardan sonra Türkiye'de polis güçleriyle mücadele etmiştim. Bu 'polder'da ise korkunç bir sükûnet hâkimdi. Beni tehdit eden bir unsur kalmamıştı. Dengem sarsılmıştı.

Her gün gece yarılarına dek Farsça yazıyordum. Şimdi artık zamana, sükûnete ve güvenceye sahiptim; yine de ol-

* Set çekilmiş/kazanılmış toprak anlamında Hollandaca bir coğrafî terim -ç.n.

muyordu. Hastaydım sanki, Farsça yazınca boğulur gibi oluyordum. Kendimi ölmekte olan bir yazarmış gibi hissediyor, giderek 'polder'in kumluklarına daha bir battığımı görüyordum.

İnsan paylaşmak için yazar, yoksa kendi sözcükleri içinde boğulup gider. Okurum yoktu, üstelik sevgili Farsçam dinî liderlerin etkisi altındaydı. Ana dilim zehirlenmişti, beni boğuyordu.

Hüznüm boğazıma düğümlenmiş, soluk almamı engelleyen bir yumruğa dönüşmüştü.

Ancak o evdeyken anladım dünyanın değişmekte olduğunu. İlticacılar kampı, bu değişimin açık bir örneğiydi ve hiç farkında olmadan, ben de bu değişimin bir parçası olmuştum.

Kimse okumadıktan sonra, kendi dilinde yazmanın ne anlamı vardı? Yeniden başlamalı, farklı hikâyeler anlatmalıydım. Yurdunu, dilini geride bırakıp gidenlerin hikâyesini, yeni gelenlerin ve bunlara tanık olanların hikâyesini kaleme almalıydım.

Ne yorgunluğa zamanım vardı, ne de kendi acılarım içinde boğulup kalmaya.

Sakin sakin yürüyerek Polder'dan çıktım ve düşündüm.

Geçen yüzyılın başlarında, sayısız Şarklı yazar Avrupa'da seyahate çıkmıştı. Bunlardan bazıları birkaç yıl Paris'te kalmıştı ki, aralarında Farslı yazar Sadık Hidayet de vardı. Hidayet, dili öğrenmiş, modern Fransız edebiyatıyla tanışmıştı. Ülkesine dönünce Farsça ilk romanını yazmıştı.

Yalnızca Hidayet değildi bunu yapan, Ortadoğu'da yeni bir moda söz konusuydu. Yazarlar, konuk kaldıkları ülkenin dilini öğreniyor, memleketlerine dönünce kültürlerinde köklü bir değişimin öncüsü oluyorlardı.

Bunlardan biri de Muşir Aldullah'dı. Aldullah, Fransız anayasasını Farsçaya tercüme etmişti. Çevirisi sonradan ilk İran anayasasının temelini oluşturmuştu.

Bu entelektüeller Fransızca öğrenmiş, yine de hiçbiri kendilerine evsahipliği yapan ülkenin dilinde yazmayı aklına getirmemişti.

Günün birinde televizyonda başı taçlı bir soylu gördüm. Kraliyet koltuğuna oturmuş, uzunca bir metin okuyordu. Hollanda Kraliçesi olabileceğini düşünerek, izlemeye devam ettim onu. Konuşmasından tek sözcük anlamıyordum. Sırf seslerden ibaret bir zincirdi sanki duyduklarım. Düşündüm: Bu kraliçenin dilinde yazmak, ne müthiş bir deneyim olurdu.

Elim içgüdüsel olarak kalemime uzandı. Defterimin sayfaları karmaşık bir hikâyeyle doldu. Sonra hayretle kendimi daha iyi hissettiğimi fark ettim. Boğazımı tıkayan yumruk yok olmuştu.

Hollandaca dilinde, tam yirmi üç sayfa yazmıştım. Var olan sayısız sözcük kullanmıştım; yalnız bunların hangi bağlamda yazıldıklarını bilen tek kişi bendim.

Cümlelerim kırık, gramerim bozuktu daha. Anlatmak istediklerimi kendim zaten biliyordum; fakat bir başkasının içinden çıkması imkânsızdı.

Bana kalırsa ben bu metni Hollanda Kraliçesi'nin dilinde yazmıştım. Ama bir başkasının anlayabileceği hale getirmek için, çok daha fazla sözcüğe ihtiyacım vardı.

Sonuçta bisikletime atlayıp, kitap almak için semt kütüphanesine yollandım.

14. Büyük bir Hollanda yatağı

Göletin başı sıcak ve alabildiğine sessizdi. Güneş, kızıllaşmış ve gündelik işinden bitkin, ufukta görünen setin kıyısında bir anlık istirahate çekildi sanki, batmadan önce. Kımıltısız su, güneşin parıldayan simasını neredeyse eksiksiz, yansıtıverdi aynasına. Kayın ağacının gölete doğru sarkan yaprakları, bu sessizliği fırsat bilip, aynada bir güzel kendilerini inceliyorlardı. Tek ayak üzerinde, nilüferin geniş yaprakları arasına dikilen yapayalnız bir balıkçıl, kurbağa avına çıktığını unutmuş, bakışlarını uzun gagasının ucuna dikerek düşüncelere dalmıştı.

Hollanda edebiyatının önemli eserlerinden birinden bir alıntıdır bu. Kitap kampın kantininde, Miranda'nın tezine çalıştığı masanın üzerindeydi.

Miranda orada stajdaydı. Tezinin konusu göçmen sorunlarıydı. Birkaç kez benimle de konuşmuştu bu konuda.

"Gel otur biraz," dedi.

Kitabı aldım, sayfalarını karıştırdım. "Güzel mi kitap?"

"Çok güzel, enfes bir dille yazılmış, bir rüya sanki."

O an okuyamazdım kitabı, ama başlığı ve yazarını aklımda tuttum: Frederik van Eeden'e ait *Küçük Johannes*.

Kitabı semt kütüphanesinden aldım. Ne yazık ki benim için hâlâ okunması zor bir kitaptı.

Yaşıtım Hollandalı yazarların otuz üç yıl gerisinde kalmıştım ben. Yazmalı, dil hatalarından korkmamalıydım. Hatta o yüzlerce, binlerce hata sayesinde öğrenecektim ben bu dili.

Frederik van Eeden'i hemen anlamasam da olurdu; ancak kullandığı sözcükleri öğrenmeli, Hollandaca ilk hikâyemin geçeceği yeri kurgulamalıydım.

Sonuç elinizde, okur.

Hollandalı bir işadamı, eski bir çiftliğin, geçmişte patates mahsulü saklanan büyük deposunda, bir satış mağazası açmıştı.

Çiftlik, kamp sakinlerinin her gün bisikletli veya yaya olarak, gruplar halinde şehre gittikleri yolun üstündeydi.

İşadamı elden düşme eşyalar satıyordu: yataklar, dolaplar, lambalar, bisikletler, süpürge makineleri, çamaşır makineleri, çatallar, bıçaklar, sandalyeler, radyolar, tv'ler, tabaklar ve bir eve lazım başka ne varsa.

Çeyrek yüzyıl önce çok modern olsalar da, şimdi artık elden çıkarılan şeylerdi bunlar.

Mültecilerin büyük çoğunluğu Afganistan, Irak, Sırbistan, Hırvatistan, Somali, Etiyopya gibi savaş bölgelerinden gelmişlerdi ve severek dolaşıyorlardı o mağazayı. Onlar için her şey çok moderndi.

Oturma izinlerinin bekleyişi içinde olan aileler, harçlıklarını biriktiriyor, biraz başkalarından ödünç alıyor, kara gün kumbaralarını kırıyor, hayallerini süsleyen ev için eşyalar alıyorlardı. Kendilerine bir ev çıkması genellikle çok uzun sürdüğünden, işadamı buna da bir çare bulmuştu. Büyük bir şey alanlara, eskiden soğan saklanan ambarda eşyalarını depolayacak bir yer veriyordu. O kurnaz işadamı, yabancıların sırtından iyi para kazanıyordu bu şekilde.

Gedikli müşterilerinden biri, yalnız yaşayan, ufak tefek bir Somalili kadındı. Üç yıl kamptan sonra, şehirde eski bir apartmanın üçüncü katında, küçük bir daire verilmişti kendisine.

Kamptan diğer birkaç kişiyle anlaşarak, o kadına yardımcı olalım dedik.

Mobilyalarını, aynalarını, iskemlelerini yukarı taşıdık. Ne var ki yatağı direniyordu. Üçüncü katta, merdivenin yan duvarıyla trabzanı arasında sıkışıp kalmıştı.

Uzun boylu iki Hollandalı için yapılmış, çift kişilik bir karyolaydı bu. Afgan, Iraklı, Somalili veya Etiyopyalı dört kişi rahat sığardı içine. Yatağa, hoparlörleri yan taraflara konmuş, Philips marka bir radyo yerleştirilmişti. Televizyon seyredebilmek için döşeği yükseltip alçaltmaya yarar bir manivelası bile vardı.

Merdiven boşluğundaki garip sesler, komşuları meraklandırmıştı. Yatağı alıcı gözlerle incelediler. Komşulardan biri alet sandığıyla yardımımıza koştu. Yatağı o söktü, parçaları teker teker biz yukarı taşıdık. Ne yazık ki tüm zahmetlerimiz boşa çıkmış, Somalilinin yatak odası karyolaya küçük gelmişti. Yatağı bu sefer de oturma odasına kurmaktan başka çaremiz yoktu. Bir Somali bahçesine konan bir divanmış gibi, pencerenin altına yerleştirdik. Sonra hep birlikte geçip üzerine oturduk ve Somalilinin bize vereceği çayı bekledik. Yatağın dâhiyane radyosu bozuktu ne yazık ki, müziksiz idare edecektik artık.

"Nereden buldun bu antika parçasını, diye sordu Hollandalı komşu.

"Antika değil, yedi yüz Florine aldım," diye cevap verdi Somalili.

"Bunun için yedi yüz Florin mi? IKEA'ya gitseydin keşke. Yüz elli Florine, odana uygun, portatif radyolu bir yatak alabilirdin orada."

Hollandalı komşu iyi niyetliydi; ama anlamıyordu meseleyi. Üstünde oturduğu yatak, Somalilinin yıllardır rüyalarında girip uyuduğu yatağın aynısıydı.

Yabancılarla Hollandalılar arasında yaşanan benzeri deneyimler konusunda, dil hatalarıyla dolu bir makale yazdım.

Ertesi gün Miranda'yı evime davet ettim. Tesadüfen güneşli bir gündü. Oturması için bahçeye bir sandalye çıkardım, bir tabak taze hurmayla çay ikram ettim.

"Harika, dedi Miranda, güneşin ısısıyla mest olmuş, gözleri kapalı çayını yudumlar ve bir hurmayı tadarken.

Neydi harika olan, güneş mi, çay mı yoksa hurma mı, tam anlayamadım.

Eteğini dizlerinin üstüne kadar çekti, ben ona metnimi okudum.

Dinledi, yazdıklarımı sözcük sözcük, cümle cümle düzeltti.

Gün batarken bacakları güneşten biraz kızarmıştı. Gözlerini araladı ve şöyle dedi: "İlginç bir makale yazmışsın, hem de Hollandaca."

Yorumundan aldığım güçle, akşama doğru bisikletime atlayıp şehir gazetesine yollandım. Yazı işleri ekibinin bulunduğu ikinci katta ışıklar açıktı.

Kırık Hollandacamla nasıl anlatacaktım şimdi onca güvenlik elemanına, resepsiyon görevlisine ve stajyere, yazı işleri bölümünden biriyle görüşmek istediğimi?

Sonuçta yerden küçük bir taş aldım, cama fırlattım.

Tepki veren olmadı. Minik bir taş daha fırlattım. Adamın biri bakar gibi yaptı, sonra yine işine döndü. Üçüncü taşta dışarı baktı adam. Elimdeki metni havaya kaldırıp salladım. Pencereyi açtı.

"Ne var?" diye bağırdı.

"Bir metnim var."

"Ne dedin?"

"Bir hikâye, diye bağırdım.

İşaretlerle "geliyorum" dedi.

Sokak lambasının ışığında hikâyeyi okudu.

"Bir bakayım işimize yarar mı?" diyerek, adımı, adresimi yazdı.

Hikâyem ertesi günün gazetesindeydi.

Hollandaca ilk hikâyem yayınlanmıştı.

Kendi adımla.

15. Busselinck & Waterman

Bizim bu sokakta, Lauriergracht'ta, büyük bir bina var; Busselinck & Waterman adlı kahve şirketidir o. Dört yüz yıldır kahve ticaretiyle uğraşıyorlar ve her ne kadar ben, onlar için bir tehlike ibraz etmiyor olsam da, görmezden geliyorlar beni.

Elemanları fuarda bana kabalık yapıyor, hiç yokmuşum gibi davranıyorlar.

İçlerinden biri Şarklı kadınlara takmıştı. Ne zaman karşılaşsak sevimsiz şeyler söylüyordu.

"Müslüman kadınlar çarşaflarıyla mı duş alır?"

"Başları battaniyeli ne hoş hatunlar onlar."

"Çok şanslısın. Birazdan eve dönünce yemeğin hazır olacak, bense karıma yemek pişirmek için hep bir önlük takmak zorundayım."

Tatsızca gülümsemekten başka tepki göstermediğim halde, bir türlü düşmüyordu yakamdan. Geçen haftaya kadar. Güya komik sataşmalarının sonuncusu oldu bu.

Fuardayken, asansöre o da bindi.

"Yine seyahatteydin değil mi?"

"Evet, Almanya'daydım."

"Dükkâna karın bakınca hasılatın artıyor. Onun sattığı kahveler, çok daha lezzetli," dedi, yüzünde iğrenç bir gülümsemeyle.

Belki de kötü niyetli değildi; yine de bardağımı taşıran son damla oldu bu. Kan beynime sıçramıştı. Kontrolümü kaybettim ve bir elim arkamda, diğerinin işaret parmağı tehditkârca havada, bağırdım:

"Saul, Saul, Saul, eğer inleyeceksem Davut gibi kaçar yücelirim, ama affetmem seni tiran bana mecburen verdiğin bela, bela, bela!"

Asansörden nasıl kaçacağını bilemedi.

Aslında önemli bir şey olmamıştı, tek yaptığım, Hollanda milli marşı Wilhelmus'tan bir kıtayı, daha doğrusu firar halindeki prens Willem van Oranje'nin yakınışını dile getiren bölümü, sözcük sıralaması karmakarışık bir şekilde, yüksek sesle okumaktı.

Davut eh... kaçtıysa
Tiran Saul'dan:
Ben de Saul'dan öyle
birçok soylu ile birlikte:
Ama Tanrı, ama Tanrı
Bütün belalardan kurtardı
Ona bir kraliyet verdi
İsrail'de, çok büyük.

Hollanda kıstaslarına göre başarılı bir tüccarım herhalde, yoksa hiçbir banka, bu küçük binayı edinebilmem için kredi vermezdi bana. Yine de, baştan beri biliyordum Hollanda'nın benim kahve tüccarlığıma ihtiyacı olmadığını. Sadece geçici bir adımdı bu.

Kahve şirketi Busselinck & Waterman, geçenlerde 400. yıldönümü şerefine büyük bir parti düzenledi. Amsterdam'ın bütün kahve tüccarlarını çağırmışlardı, ben hariç.

Rakiplerimin, yanlarında şık kostümler giyinmiş eşleriyle birlikte, nasıl kapımızdan geçip partiye gittiklerini gördüm. Kraliçenin de geçmekte olduğunu görünce, ağzım açık kaldı. Çok güzel turuncu bir şapka vardı başında, geçerken içeriye şöyle bir göz attı ve Busselinck & Waterman'a doğru yürümeye devam etti.

Dükkânda bir yığın basıma hazır kitabım var; yine de daha bir tek romanımı bile yayınlatamadım Hollanda'da. Bugün hâlâ kahve satıyor olmam bu yüzden.

Max Havelaar kadar değerli kitaplardır bazıları. Belki bir karga bulurum diye Multatuli'nin bu şaheserini tekrar okumaya başladım.

Busselinck & Waterman çalışanlarının hakkımda neler düşündükleri pek ırgalamıyor beni.

O sinir elemanın, mürekkebi daha kurumamış bir kitabımı götürüp işverenin yazı masasına koyacağı günü iple çekiyorum.

"Bu ne?" diye soracaktır işveren.

"Farslının ilk kitabı! Lauriergracht 37'nin."

16. Prinsengracht 263

Babam hiç ağlamazdı. Kederli olduğunda, yürüyerek adsız ermişin mabedine giderdi. Orada kabrin yanına diz çöker, küçük bir taşla hafif hafif mezar taşını tıklar, ermişle konuşur, üzüntüsü geçince de yine yürüyerek eve dönerdi.

Amsterdam'da ermiş mezarı yok, ben de yürüyerek Prinsengracht 263'e, Anne Frank'ın evine gidiyorum. Çatı katı penceresinden sanki kestane ağacını, Anne Frank'ın günlüğünde anlattığı ağacı, seyrediyormuş gibi hayaller kuruyorum:

"Kestane ağacımız baştan aşağıya çiçeğe kesmiş, üstü yaprak dolu, geçen yıldan çok daha güzel."

Hüzün basınca, gidip o yakınlarda yaşlı bir ağacın altına oturuyorum.

O ağacın tepesinde, yıllardır yaşlı bir kargaya evsahipliği yapan bir yuva var. Bazı kargalar yüz yıl bile yaşayabiliyor. Bu karga pek uçmuyor, kimse de ona dikkat etmiyor. Sanırım varlığından bir benim haberim var. Beni tanıyor, dükkânımın nerede olduğunu biliyor. Karanlık çökünce, yuvasından çıkıyor, bir dala atlıyor, kimse var mı diye etrafa bakınıyor. Sonra kanalın üzerinden uçup dükkânıma geliyor. Kendisi için koyduğum bayat ekmekleri gagalıyor, özel tabağından biraz su içiyor. Yeteri kadar yiyip içtikten sonra yine ağacına dönüyor.

Bu karga canlı bir tanık, geçen yüzyıl Amsterdam'da olup biten her şeyi görmüş: Alman işgalini, Yahudi takibatını, misafir işçi diye getirilen Türk ve Faslıların gelişlerini.

Anne Frank bana ilham veriyor. İmkânların sıfır olduğu bir dönemde yazar olmak istemişti o. Kitabının başarısını

kendisi göremedi; ama hayal gücü zulme baskın çıktı ve varlığını sürdürdü.

Bugün Pazar, güneş açmış, bahçelerinde bir ağacın gölgesine oturmuş insanlar görüyorum çevrede.

Bizim binanın ne arka bahçesi var, ne de balkonu. Çatıya daha fazla dayanamadım, çıkıp Vondel Parkı'na gittim.

Çok kalabalıktı; yine de rahatsız olmadım bundan. Kendimi dış dünyadan soyutlayıp yazıma yoğunlaşmakta zorlanmıyorum ben.

Birkaç saat çalıştıktan sonra, Deniz'le bir sigara içmek için, meydanın üstündeki lokantasına uğradım.

Deniz'i ilticacılar merkezinde kaldığım dönemden tanıyorum. Türkiye'de Kürtlerin bağımsızlığı için mücadele veren yasadışı bir Kürt direniş grubu üyesiydi. Şimdi eski arkadaşlarız artık, hatta iki kardeş gibiyiz; eşlerimizle kızlarımız da güzel anlaşıyorlar. Deniz beni görür görmez, ellerini kebap için kullanılan peçeteye siler, birlikte birer sigara içelim diye, tütün kesesini alıp dışarı çıkar hemen.

Bu meydanı ilk gördüğümde, bütün dükkânlar henüz Hollandalı esnafların elindeydi: Bir birahane, eski bir sigara dükkânı, Delft seramikleri satan birkaç hatıralık eşya dükkânı, bir fotoğrafçı, bir eczane, küçük, şirin bir kitapçı ve birkaç elbise mağazası. Şimdi görseniz gözlerinize inanamazsınız. Geçmişin ilticacıları, bütün dükkânları devralmış Hollandalılardan. Fantezimizi biraz zorlasak, doğu tipi restoranlardan çıkan kebap dumanlarından, meydandaki ağaçların neredeyse görünmez olduklarını söyleyebiliriz. Bu esnafların hepsini tanıyorum, kahvelerini benden temin ediyorlar.

Deniz, Doğu-Amsterdam'da küçük bir dönerci dükkânıyla başladı. Orası duruyor hâlâ, ama geçenlerde burada da bir dönerci açtı. Burası çok iyi işliyor.

"Dükkânın bu meydanda olması çok güzel," dedim birinde ona.

"Fakat benim hayalimde Herengracht'ın güzel bir yerinde, tarihi bir binada, daha büyük, daha lüks bir dö-

nerci var. Sonra bir dükkân daha, Leidseplein'de tiyatro binasının yanında."

Gülüştük ve sigaralarımızı tüttürdük.

Deniz'in Aline adında bura doğumlu bir kızı var, Amsterdam moda akademisinde okuyor. Kürt kadınları zaten güzeldir; Aline ise Kürdün Amsterdamlısı, yani iki kat güzel.

Aline Deniz'in eli ayağı, onun banka işlerine bakar, vergi beyannamelerini doldurur, diğer kalem işlerini yürütür.

Doğru söylemek gerekirse, göçmen kızlarının hepsi birer harika. Kendi ayakları üzerinde duruyor, babalarının işlerine destek oluyorlar.

Geçen hafta Aline'nin diploma töreni vardı. İlk moda şovunu sergileyecekti. Deniz beni aradı: "Geliyor musun bizimle?"

Kadınlar önceden çıkmıştı yola. En güzel giysilerimi giyindim. Deniz'i almak için arabamla meydana yollandım. Ellerini birkaç kez iyice sabunlayıp yıkadı, yeni takım elbisesini giydi, kravatını taktı, gelip arabaya bindi.

"Feci et kokuyorsun," dedim, bir müddet yol aldıktan sonra.

"Sahi mi?"

"Koyun eti."

Geceleri açık bir dükkânın önünde durdum. Deniz bir kutu deodorant aldı, üstüne başına biraz sıktı, elleriyle saçlarını taradı ve gelip yine yanıma oturdu.

Araba havalansın diye camları biraz araladım. Amsterdamlı iki önemli bey edasıyla akademiye yollandık.

Bazı kızlar farklı hayaller kurar. Nilu da öyle.

Meydanda, şark yiyecekleri satan bir Afgan dükkânı da var. Sahibinin adı Cemal, bir aile işletmesi. Cemal'ın annesi, babası, karısı hep dükkândadırlar.

Kızı Nilu, okul saatleri dışında kasaya bakar genellikle. Nilu on dört yaşlarında.

"Merhaba Nilu, büyüyünce ne olacaksın?" diye sorarım onu her gördüğümde.

"Doktor," der gülümseyerek, babasını mutlu etmek için.

Üstünkörü bakanlar, Nilu'yu bir çirkin ördeğe benzetebilir. Oysa Nilu geçenlerde, günün birinde Hollanda güzelik kraliçesi olmak istediğini söylemişti bana.

Bu ülkenin en güzel kızı seçilene dek, Nilu'yla aramda sır kalacak bu.

Karga ancak o zaman herkese yayabilir bu haberi.

17. Kahve

Kahve tüccarı olsam da, kendim fazla kahve içen biri değilim.

Ben İranlıyım, İranlılar çay sever. Dünyanın en güzel çaylarını biz yetiştiririz. Bizde çay bitkilerine "çay dalları" denir. Aslında boyu üç metreyi bulan bir ağaççıktır çay. Yaprakları yeşil ve canlıdır. Bizim oralarda, çayları kızlar toplar incitmeden. Yine kızlar yaprakları teker teker temizler, az güneşli bir yerde, tahtadan özel raflara sererler. Yapraklar, kurutulduktan sonra pazara çıkarılır. Bu çay İran çayıdır. Demleyince, kokusu bütün evi, avluyu, hatta sokağı sarar. Evinizde çay içildiğini bilmeyen kalmaz. Yalnız başınıza içmediğinizi de. Çay, dostlarınızla, sevdiklerinizle, sevgilinizle birlikte içilir çünkü. Babanızı kaybetmişseniz acı çay içersiniz. Bir de kahve tüccarıysanız eğer.

Çay İranlı kimliğinin bir parçasıdır. Çay bardakları edebiyatımızın her alanına girmiştir. Öykülerimizde "kahve" sözcüğüne pek rastlanmaz.

Dükkânımın arka tarafında bir semaver kuruludur. Museumplein'deki eskici pazarından aldığım altın renginde küçük bir alettir bu. Bütün gün çalışır vaziyettedir.

Kahveyle ilk tanışmamı babamın annesine borçluyum. Onun torunlarına anlattığı hikâyelerin hepsi egzotikti.

O hikâyelerden birinin konusu, bizim tanımadığımız bir şey olan kahveydi. Büyükannem ilk fincan kahvesini, kutsal şehir Kerbela'ya giderken, komşu ülke Irak'ta bir kervansarayda içmişti.

"Deve sırtında bir hafta süren çöl yolculuğundan sonra, bir akşam en büyük iki ablamla birlikte, birkaç gün dinlenmek için bir kervansaraya indik. Bitkin bir halde,

duvarın dibine bir halı yuvarlayıp açtık, geçip otururak tutulmuş bacaklarımızı uzattık nihayet. Elinde bir kömür mangalı olan sırtı sepetli bir Etiyopyalı, kahve ister miyiz diye sordu bize. Evet, isterdik tabii. Etiyopyalı, kahve tanelerini kavurdu, hemen oracıkta öğüttü, küçük bir tencerede içeceği hazırladı, sonra üç minik kâseye döktü.

O güne dek daha hiç kahve içmemiştik. Rayihası, rengi ve o kendine has acı tadı, önceden ağzımıza attığımız kesme şekerlerin tatlısıyla birleşince, bu ilk tanışmamızdan müthiş keyif almış ve birer fincan daha ısmarlamıştık. Yalnız bununla büyük bir akılsızlık yaptığımızın farkında değildik. Sert bir içki olduğunu bilmediğimizden, koyu kahveyi aç karnına içmiştik yani. O an ölesiye yorgun ve hep terbiyeli biz, normalde oldukça sakin olan biz, yüksek sesle konuşmaya başlamıştık. Kıkır kıkır gülüyorduk. Kahve görevini yapmış, biz erkeklerimizi mahcup etmiştik. Bu budalalığımız yüzünden, Kerbela'da Hazreti İmam Hüseyin'den af dilemek zorunda kaldık."

Benim kahveyle tanışmamın hikâyesi, büyükanneminki kadar şiirsel değil elbette.

Eşimle kızımı, Birleşmiş Milletler vasıtasıyla Hollanda'ya aldırmaya yoğunlaştığım dönemde, bir oturma izni veya bir iş sahibi olmadığım gerekçesiyle, isteğimin mümkün olmadığı yolunda bir mektup aldım belediyeden.

Oturma izni sorununu kendim çözemezdim. Fakat bir iş arayabilirdim.

Miranda'nın yardımıyla, belediyeye ve diğer devlet kuruluşlarına iş başvurusu mektupları yazdım; ne var ki bir görüşmeye çağıran bile olmadı beni.

O dönemde gece gündüz Hollandaca çalışıyordum.

Bu arada yeni bir hikâye yazmıştım. Miranda alıp okudu, düzeltti ve bana geri verdi. " Güzel, Hollandacan giderek ilerliyor."

"Çok hatam var mıydı?"

"Evet, vardı tabii," dedi gülümseyerek, "ama düzelttim hepsini. Bazı şeyleri başkalarından farklı anlatıyorsun.

Bunları olduğu gibi mi bıraksam, yoksa düzeltsem mi diye çelişkiye düşüyorum. Bence bu senin stilin ve hikâyeyi daha bir güzelleştiriyor. Bir dakika."

Sırt çantasından bir gazete kupürü çıkardı. "Büyük bir kahve şirketinin adresi. Üretim kısmı için eleman arıyorlar. Şansını dene, bence."

Amerikan-Hollanda ortaklığında bir fabrikaydı bu. İşe alacaklarını sanmıyordum; yine de işlerine yarayacakmışım anlaşılan.

Vardiyalı çalışıyor, üretim bandı boyunca yürüyor, kahveyi kontrol ediyor, örnekler alıyor, laboratuvar testinden geçiriyor, formlar dolduruyordum.

Çalışıyorum diye seviniyor, asgari ücretten tam yüzde on fazla kazanıyordum.

Kısım şefi işimden memnundu; ama ölesiye sıkıcı bir işti bu. Gidişatı kontrol etmek için üretim hatları boyunca yürüyüp durmak, severek yaptığım bir iş değildi. Düşüncelerim daldan dala atlayıp duruyordu.

Eve döndüğüm gibi hikâyelerime yumuluyordum. Yazdıklarımı postayla Miranda'ya gönderiyordum. O hepsini sözcük sözcük gözden geçiriyor, bana geri getiriyordu.

İş yerinde zamanın bir türlü geçmediği, gözlerimin günde belki bin kez büyük saate kaydığı şikâyetlerinde bulundum ona. Bir akşam şöyle dedim: "Bana şiirler ver Miranda, kurtar beni bu azaptan."

O günden sonra bana sürekli birkaç Hollandaca şiir getirmeye başladı.

Şiirleri avucuma sığacak kadar küçük bir kâğıda geçiyordum. Üretim hatları boyunca, kahve kavrulan büyük fırınlar boyunca, kahve öğütülen makinalar boyunca yürürken, kahve kokusuyla mest olmuş bir halde o şiirleri mırıldanıyordum.

Guido Gezelle'nin şu şiiri, büyük saati unutturuyordu bana.

Sayısız saatler geçirdim yanınızda,
tadına doyamadan,
Hiç sıkılmadım onca vaktin
tek bir dakikasından.
Sayısız sayısız çiçek koklayıp ettim size armağan
ve tıpkı bir arı gibi, sizinle, sizinle birlikte,
bal içtim çanaklarından;
değişmem hiçbir şeye sizinle geçen tek bir anımı bile.

18. Yol

Eşimle kızıma kavuşmak için birkaç yıl daha beklemem gerekecekti. Karımla çocuğumun İran'daki güvenliği için, sahte bir boşanma ayarlamıştık, daha ben memleketteyken. Şimdi büyük bir sorundu bu. Boşanmadığımızı ispatlamak zorundaydım, yoksa eşim gelemeyecekti.

Kendime sık sık, istifa etsem de kendimi yalnızca yazıya versem ne olur acaba, sorusunu sorardım. Ancak genellikle bu düşünceleri hemen kafamdan silip atardım. İşsiz olsam, eşim ve çocuğumu Hollanda'ya aldırma şansım sıfır olurdu.

Hatalarımı silip düzeltmek için, metinlerimi kurşun kalemle yazıyordum genellikle. Bilgisayarı olanlar yok denecek kadar azdı; ama Miranda, mezuniyet tezini yazmak için bilgisayar almıştı. Benim de hikâyelerim kâğıttan bilgisayara göç etti.

Yemek yapmakta beceriksizdim, yine de birkaç kez Miranda'ya İran yemekleri pişirdim, yardımlarına karşılık olarak; o bilgisayarının başında metinlerimi gözden geçirirken, birlikte yemek yiyorduk. Bazen yanında daha uzun kalıyor, birlikte bir şeyler içiyor, havadan sudan konuşuyorduk.

Hollanda dili ve edebiyatını daha iyi tanımak için, Miranda'nın tavsiyesi üzerine, konferanslara katılmaya başladım.

Alabildiğine yorucu işimin yanı sıra, yoğun ders çalışıyordum. Çıtamı öyle yüksek tutuyordum ki, bu sağlığıma mal olabilirdi. Gerek işteyken, gerekse konferanslar esnasında, sık sık uyuklar olmuştum. Yatağıma uzanınca da, sabaha kadar gözümü kırpmıyor, mutsuz hayatımı düşünüyordum.

Sabit bir işim olduğundan, ailemi geçindirmeye yetecek kadar para kazanıyordum artık. Mektuplarımla BM'yi taciz etmeyi sürdürüyor, hep aynı soruyla belediyenin kapılarını aşındırıyordum: Eşimle kızımı ne zaman bağrıma basacağım?

Belediye çalışanları hiçbir garanti veremiyorlardı. Yine de beni göz ardı etmemiş, fark ettirmeden yardımcı olmuşlardı. İlticacılar kampı avukatıyla yardımlaşarak, bir oturma izni verilmesini sağladılar. İlk hikâyelerime borçluydum bunu. Belki de Miranda'ya borçluydum. O, metinleri kopyalayıp avukatıma gönderiyordu çünkü. "Önceleri rüyalarımda hızla geçen trenler vardı. Sayısız tren bana kâbuslar getiriyordu. Bugünse uçaklar bölüyor uykularımı. İnen uçaklar, kalkan uçaklar. Bana yolcular getiriyorlar. Sonra boş olarak geri dönüyorlar."

Oturma izniyle ilgili mektubu okurken kapıldığım duyguları, hâlâ çok net hatırlıyorum bugün.

Küçük kızım büyümüş, eşim bile değişmişti; Amerika büyükelçiliğinde bana yardımcı olan kız gitmiş, yerine bir başkası gelmişti.

Başlangıçta her şey harika gidiyordu. Set üzerindeki evde oturuyorduk. Ancak yavaş yavaş anladım, İran'da geçirdiği zor yılların ve firarımın, karım açısından ne denli ağır yıllar olduğunu.

Benim siyasi çalışmalarının ve bunların sonuçları, onun hayatını cehenneme çevirmişti. Dinlenmek istiyordu, bir aile istiyordu; lakin ben veremiyordum ona bunları. Yavaş yavaş birbirimizden uzaklaşmıştık. İran'dan kaçışım durumumuzu değiştirmişti. Şimdi burada birbirimize kavuşmuş ve geçmişimizi arkamızda bıraktığımızı sanmıştık. Oysa özellikle de şimdi, bu 'polder'in sakinliğinde, ikimiz de o geçmişimizle cebelleşir olmuştuk. Kaldı ki firar beni tamamen değiştirmişti.

Evimizi onlar açısından mutlu bir yuvaya dönüştürmek uğruna elimden gelen her şeyi yapıyordum; fakat kolay değildi bu. Aramızda, boşanma sürecinde daha bir derin-

leşen bir uçurum oluşmuştu. Yalnız kalmak, işimle uğraşmak, kendi ilişkilerimi sürdürmek istiyordum, ne var ki eşim ve kızımla birlikte, olmuyordu bunlar artık. Çalışmak zorundaydım, bunun yanı sıra okula gidiyordum, üstelik yazmaya da zaman ayırmam gerekiyordu. Sinirli olmuştum, karımdan gelen her eleştiriye sert tepki gösteriyordum ve sudan gerekçelerle sık sık kavga eder olmuştuk.

Beni böyle tanımamıştı. Başka bir kadınla ilişkim olmasından kuşkulanıyordu. Bunun doğru olup olmadığını soruyor, bense öyle olmadığını söylüyordum.

Karımla kızımı yüz üstü bırakıp gitmeyi kendime yakıştıramıyor, bunu zaten istemiyordum. Yazabilmek için dengemi yine ailemde bulmaya çalışıyor; lakin zamanın parmaklarım arasından akıp gittiğini hissediyordum.

Bir Cuma akşamı istasyondan eve doğru yürürken, Miranda beni görmüş, birkaç kez seslenmiş, bisikletiyle arkamdan gelmişti. Ama öyle dalmıştım ki onu ne görmüş ne de duymuştum. Bisikletinden inmeden, bir elini omzuma atarak şöyle dedi: "Nerelerde kafan?"

İrkilmiştim.

"Atla, götüreyim istersen?" dedi.

Evet, elbette isterdim terkisine atlamak, yine de yapmadım bunu. Bisikletinin arkasındaki o yer, bana ait değildi çünkü.

"Yağmurun içinde nasıl bisikletinle kaybolup gittiğini görmek istiyorum," dedim.

Miranda bisikletiyle uzaklaştı, el salladı ve yağmurun içinde kaybolup gitti.

19. Eski yoldaşlar

Dün Murat, Feride ve Samet geldi bana, İran rejimine karşı Dam'da yapılacak bir eyleme gidecektik birlikte.

Üçünü de Tahran'dan, öğrencilik dönemimden tanıyorum. Orada tutuklanmış, bu yüzden eğitimlerini tamamlayamamışlardı. Vatanımızı benden birkaç yıl önce terk etmiş ve aynı benim gibi tesadüfen Hollanda'ya düşmüşlerdi.

Murat öğrenimini Nijmegen'de tamamladı, şu an Hollanda demiryollarında proje menajeri. Samet, eğitimini Erasmus Üniversitesi'nde tamamlayarak, mesleğinde uzman ve büyük değer gören bir kalp cerrahı oldu.

"Kırık Hollandalı kalpleri yeniden onaran İranlı bir cerrahsın sen," diye takılırız ona.

Feride ev doktoru oldu, Lahey'de muayenehanesi var. Tahran üniversitesinde ilk sınıf talebesiyken hatırlıyorum onu; omuzlarından aşağı dökülen dalgalı siyah saçları göz kamaştırırdı.

"Sarışın olmuşsun Feride, siyah saçların nerede," diye takılırım şimdi ona.

"Babamın evinde bıraktım," der o zaman.

Hep coşkuyla bahseder hastalarından: "Yüz otuz beş değişik kültürden ve hepsi de Hollandaca konuşan müşterilerim var. Çok ilginç, benim için her gün farklı bir deneyim. Öyle çok şey öğreniyorum ki."

Onlarla gurur duyuyorum, yazdığımı biliyorlar, bazen kısaca bilgi veriyorum onlara. Dine inanmıyorum, batıl inançlı da değilim, yine de kitaplarım hakkında birileriyle konuşursam, hepsinin aniden yok olup gideceklerinden korkuyorum.

Evimi ve ölülerimi, ömrümün sonuna dek Lauriergracht 37'de kahve pazarlamak için, terk edip gitmedim elbette.

Dükkânımda elle yazılmış bir yığın kitabım olduğunu ve bunları hâlâ bir türlü yayınlatamadığımı anlatmış mıydım size?

Yıllardır kitaplarımı çeşitli yayınevlerine gönderir ve her seferinde aynı yanıtı alırım: "Hikâyeleriniz ilginç; ama fonumuzun amaçlarına uymuyor."

Bende sabır çok, benim de zamanım gelecek bir gün.

Kitaplarımı burada ardiyeye, kahve balyalarının arasında bir dolaba koydum, sabırla bekliyorum, aynı sözcüklerim ve cümlelerim gibi. Sabırla bekliyorum, aynı geçen asrın başlarında Amsterdam'ı ziyaret eden ve bunu günlüğüne işleyen, eski Fars kralı gibi. Kitaplarımdan birinde bu kralın anılarını ödünç aldım.

Şöyle yazıyor: "Amsterdam güzel bir şehir, sokakları temiz, evleri üst üste istiflenmiş kurabiye kutuları gibi, bu şehri çocuklar kurmuş diye düşünüyor insan. Hollanda kralı hasta, küçük bir kızı var. Ölürse, yerine kızı geçecek. Eğer bu bizde de olabilseydi, kızımız Tac Olsultan'ı veliaht ilan ederdik.

Bir dizi faytonla geçtik şehirden. Sayısız insan hayranlıkla bizi izleyebilmek için iki sıra halinde sokaklara dizilmişti. Çok sayıda güzel kadın gördük, bu ülkede çirkin kadın yok bence.

İnsanlar, değil Farslı bir kral, hiç Farslı görmemişlerdi daha. Birbirlerini iterek ileri çıkmaya çalışıyor, bize el sallıyorlardı ve bazı kadınlar, elleriyle bize öpücükler gönderiyordu. Nasıl davranacağımızı pek bilemedik; lakin keyifli anlar yaşadık.

Geceyi bir kanalın üstünde bulunan ilginç bir otelde geçirdik, çok temizdi, orada güzel uyuduk. Medeni insanlar, bu Hollandalılar. "

20. Tasavvur

Bugün durmak bilmeyen şiddetli bir yağmur var dışarda, hemen hemen hiç müşteri uğramadı dükkâna. Memleketten İranlı bir yoldaşa mektup yazıyor, yağmuru anlatmaya çalışıyorum. Ama doğru sözcükler yok elimde. Bu nedenle J.C. Bloem'a ait bir şiiri Farsçaya çevirdim. Yalnızca gerçek Hollandalı bir şair bu havayı anlatabilir çünkü:

Yağmur yağıyor, aylardan Kasım
Sonbahar döndü yine, taciz ediyor
Hüzünlü, ama kimsenin bilmediği acıları
Taşımaya giderek alışan bu yüreği.
Hep Kasım ayı,
Hep korkulu bu yürek.

Mektubu bitirebilirsem, paydosta hikâyemin devamını anlatırım size.

Ailemiz birleşeli ne kadar olmuştu bilmiyorum, ancak bir süre sonra yine kâbuslar görmeye başladım, neşemi kaybettim ve hayata küsmeye başladım. Artık yazı da yazamıyordum, göz ağrısı, baş ağrısı çeker olmuş, saldırganlaşmıştım.

Evde kavgalar şiddetlenmişti. Kendime hâkimiyetimi yitirebilirdim. Bir gece kavgamız kontrolden çıkmaya başladı. Kapıyı arkamdan çekip çıktım.

Dışarısı soğuktu, su gölcükleri donmuştu. Sete doğru yürüdüm. Motorlu iki polis durdurdu beni.

"Gecenin bu saatinde ne yapıyorsun burada?" diye sordu biri.

"Yürüyorum.

"Yürüyüş zamanı değil şimdi. Haydi, dön evine git," dedi diğeri dostça.

"Eve gitmek istemiyorum," dedim.

"Neden?"

"Korkuyorum."

"Neden korkuyorsun?"

"Ellerimden."

"Neden korkuyorsun ellerinden?"

Yanıt vermedim. Elindeki fenerin ışığı yüzümü aydınlatıyordu. Diğer polis telsizine bir şeyler söyledi. Sonradan anladım, beni 'Leger des Heils'e* götürüp bırakacak, bir polis aracı çağrıldığını.

Büyük salon yersiz yurtsuzlarla doluydu. Aşırı soğuk bir gece beklendiğinden, salona ekstra yataklar kurulmuştu.

Koca bir hafta boyu başımı sokacak bir yerim vardı artık.

"Leger des Heils" düşebileceğim en kötü durumdu sanki. Orada çalışanlara saygım büyük, hepsi saygıdeğer insanlar, düşünmem için bana olanak sağladılar. Bir aileyi idare etmek, çalışmak, eğitim görmek, hikâyeler yazmak ve geçmişte olanları irdeleyip özümsemek, bunların hepsini bir arada götürebilirdim aslında; ama farklı bir yol izlemeliydim. Yedinci gün buldum aradığım çözümü.

İstifa dilekçemi verdim.

"Neden?" diye sordu kısım şefi. "Kalırsan, sana daha iyi bir iş veririm."

"Hayır, sağ olun, benim istikbalim başka yerde."

Vedalaştım kendisiyle, sonra şirketin Amerika temsilcisinin odasına yöneldim. İşçilerden biri kesinlikle yöneticiler kısmına giremezdi normalde. Varsa bir ihtiyacın, bunu kendi şefinle hallederdin. Fakat ben işçilerden biri değildim artık.

"Come in!" diye seslendi Amerikalı.

---

* Hıristiyanlık ilkelerine göre çalışan ve misyonu yoksullara yardım olan bir kuruluştur -ç.n.

Beni bazen üretim bölümünde görmüş, benim yaşlarımda bir adamdı.

"Nasıl yardımcı olabilirim sana?" diye sordu İngilizce.

Çıkış aldığımı bildirdim ve şöyle dedim: "Ara sıra defolu ürünler bölümünden alışveriş yapmamı sağlayabilir misiniz?"

"Defolu ürünler mi?" diye sordu şaşırarak.

"Bir planım var."

"Defolu ürünlerle bir plan?"

"Hayır, Hollanda edebiyatına ilişkin bir tasavvur."

"What are you talking about?" dedi gülümseyerek.

Ona planlarımı anlattım.

Amerikalı olanaksızı olanaklı kıldı. Kendi deneyimlerimden biliyordum, üretimin kısmen kalite kontrolden geçemediğini. Defolu damgası yiyen ürünler, normal yollardan piyasaya çıkarılamıyordu. Kahvede bir sorun yoktu genellikle, ama yine de kalitenin düşmüş olması riski vardı. Benzer ürünler "defolu mallar" deposuna konuyor, çok daha düşük fiyata tüccarlara satılıyordu.

Memlekette bu ürünler kırsal kesimde küçük esnaflar tarafından piyasaya sürülürdü. Hollanda'daysa pazarlara düşüyor. Tanınmış marka şampuan, sabun, parfüm veya diş macununu orada yarı fiyata alabiliyor insanlar.

Bu kural kahve için de geçerliydi. Sorunsuz ürünler olduklarından emindim. Normalden biraz daha fazla kavrulmuş kahve tanelerinin kokusu daha hoş, tadı daha güzel ve kıvamında olur aslında. Burada kalite kıstasları Amerikan standartlarına göre belirlenmişti. Onlarsa, orijinal tadından geriye bir şey kalmayacak kadar çok karamel, çikolata ve şeker katarak içtikleri, kendi kahvelerine alışıktılar.

Kalite kontrolden geçemeyen çekilmemiş kahveleri, çok düşük fiyata Almanya'da lokanta işleten Araplara, Türklere ve İranlı hemşehrilerime sundum.

Birkaç yıl içinde Alman şehirlerindeki göçmen piyasasını ele geçirdim. Hatta Hollanda piyasası da kısmen bana geçti.

Elden düşme bir minübüs aldım ve kahve simsarı oldum.

Sık söyledim; ama yine tekrarlayacağım: Hayatı seviyorum ve onun da beni sevdiğinden eminim.

Kahve işim giderek açılmaya başladı, sonuçta diğer kahve tüccarlarına kıyasla kaliteden iyi anladığımdan, defolu kahvelerin hep en iyisini satın alıyorum ben.

Yedi yıl içinde, alt katını dükkân yaptığım, üstte karım ve kızımla birlikte oturduğum, Lauriergracht 37 adresindeki bu küçük binayı aldım.

Ticaret Odasında resmi olarak kahve simsarı olarak kayıtlıyım; ancak Ticaret Odası gerçek kimliğimi belirleyemez benim.

Ben yazarım! Benim asıl işim bu.

İdealleri için can veren eski yoldaşlarım mezarlarında yatarken, burada yalnızca defolu kahve pazarlayacak olsam, kesinlikle dayanamazdım buna. Terk etmek zorunda kaldığım haneye yakışmaz böyle bir iş. Eğer bunlar kulaklarına gitse, neler demez bana ailemin erkekleri?

Oğulları, dükkânındaki radyodan bile Amerika'nın sesine izin vermeyen o marangozun oğlu, defolu Amerikan kahvesi tüccarı olmuş.

Başımı şu tezgâha yaslayıp ölürdüm, eğer bu gerçek olsa.

Yıllarca yalnızca kafamda canlanan bir tasavvura tutundum. Bunu Celal Amca öğretmişti bana. Gerçekleşmesini istiyordum.

Hollandaca ilk kitabımın yayınlanması şerefine, dükkânımda mütevazı bir parti düzenleyeceğim gün, mutlaka gelecek.

Tasavvurum şöyle: Kraliçe arabasından iniyor. Başında çok ilginç bir şapka var. Elinde rengârenk bir lale demeti tutmuş, heybetle benim binama doğru yürüyor. Karım ve kızımla birlikte kapıda bekliyor, başımı hafifçe öne

eğiyorum. Majesteleri çiçek demetini elime tutuşturuyor ve şöyle diyor: "Kitabınızı okudum."

Sonra bütün kitaplarım art arda yayınlanmaya başlıyor.

Bunu geride bırakan bir başka tasavvurum daha var kafamda.

Hiç kimse, karga hariç, bilmiyor bunu.

Şu an için vedalaşıyorum sizinle; fuara gitmek zorundayım.

Tasavvurumu bu akşam anlatacağım.

Geri döndüğümde.

Amerika, 2010

Teşekkür

Karga'da, Hollanda edebiyatına ait önemli metinlerden alıntılar yaptım. Bazen birkaç sözcük çıkardım içlerinden, bazen de kendimden birkaç sözcük ekledim. O alıntıları bu şekilde, güzel tuğlalar gibi hikâyeme işledim.

Kader Abdolah'ın diğer kitapları:

De adelaars [Kartallar] (hikâyeler, 1993)

De meisjes en de partizanen [Kızlar ile Partizanlar] (hikâyeler, 1995)

Boş Şişelerin Yolculuğu (İstiklal Kitabevi tarafından yayımlandı, roman, 2007)

Mirza (makaleler, 1999)

Gizli Yazı (İstiklal Kitabevi tarafından yayımlandı, roman, 2005)

Een tuin in de zee [Denizin İçinde Bir Bahçe] (makaleler, 2001)

De koe [İnek] (Perslerin klasik hayvan hikâyelerinin bir uyarlaması, 2007. Önceden "*Kélilé en Demné*" başlığıyla Bert Bakker (2002) tarafından yayınlanmıştı.)

Portretten en een oude droom [Portreler ve Eski Bir Rüya] (roman, 2003; 2006'da *De droom van Dawoed* [Davut'un Rüyası] başlığıyla yeniden yayınlandı)

Karavaan [Kervan] (makaleler, 2004)

Cami Evi (Etik Yayınları tarafından yayımlandı, roman, 2012)

De boodschapper en De Koran [Kur'an ve Elçisi] (bir anlatı ve tercüme, 2008)

Rode Wijn [Kırmızı Şarap] (derlenmiş hikayeler, 2008)

Dit mooie land [Bu Güzel Ülke] (makaleler, 2009)

De koning [Kral] (roman, 2011)

ROMAN

Günün birinde televizyonda başı taçlı bir soylu gördüm. Kraliyet koltuğuna oturmuş, uzunca bir metin okuyordu. Hollanda kraliçesi olabileceğini düşünerek, izlemeye devam ettim onu. Konuşmasından tek sözcük anlamıyordum. Sırf seslerden ibaret zincirdi sanki duyduklarım. Düşündüm: Bu kraliçenin dilinde yazmak, ne müthiş bir deneyim olurdu.

Elim içgüdüsel olarak kalemime uzandı. Defterimin sayfaları karmakarışık bir hikayeyle doldu. Sonra hayretle kendimi daha iyi hissettiğimi fark ettim. Boğazımı tıkayan yumruk yok olmuştu.

Kendi dilini terk etmek zorunda kalan bir yazarın, başka bir dilde yazmaya karar vermesiyle başlayan serüvenin en mütevazısıdır *Karga*. Kader Abdolah, ülkesi İran'dan Hollanda'ya iltica eden Refik Fuad'ın yol hikayesini anlatıyor bu romanda. Kahve simsarlığı yaparak hayatını kazanan, küçük dükkânının bir köşesini kendi yazı "hane"sine dönüştüren Fuad, İran, İstanbul ve Hollanda günlerini aktarırken bizi de bu kısa yolculuğa davet ediyor.

KADER ABDOLAH

Kader Abdolah (İran, 1954) Hollanda'nın en tanınmış yazarlarındandır. Hikâye ve romanları yüz binlerce okuyucuya ulaşır, ülkede konferans verdiği salonlarda boş yer bulunmaz. Kitapları 21 dile çevrilmiştir. *Cami Evi* kitabı uluslararası bir film yapım ekibi tarafından filmleştirilecektir.

ISBN 978-9944-198-43-1

8 ₺

İnternetten sipariş için
www.kuraldisi.net